

VERRASSEND

SPECIAL 2024

INCLUSIEVER ONDERWIJS
IN DE PRAKTIJK

PASSEND

Steunpunt
Passend Onderwijs

Een initiatief van de PO-Raad en de VO-raad

VERRASSEND

SPECIAL 2024

PASSEND

INCLUSIEVER ONDERWIJS
IN DE PRAKTIJK

Een initiatief van de PO-Raad en de VO-raad

INHOUD

PRIMAIR ONDERWIJS 10

1. Inclusief onderwijs op de Esdoorn in Elst 13
 2. Samen naar school: leerzaam voor álle kinderen 17
 3. "Verwijzing naar het sbo is niet meer nodig" 21
 4. "Ieder kind uit de wijk is welkom" 25
 5. Samen waar het kan, apart waar het moet 29
-

VOORTGEZET ONDERWIJS 32

6. Meer kansen voor leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis 35
 7. Matrix Lyceum: vakdocenten en vso-professionals samen in de klas 39
 8. Eduwiek: steeds inclusiever onderwijs 43
 9. Co-teaching: elke leerling mag zijn wie hij of zij is 47
 10. Verbindingen leggen voor inclusiever onderwijs 51
-

SAMENWERKINGSVERBANDEN 54

11. Samenwerking vo-vso bevordert gelijke kansen 57
 12. Samenwerkingsverband als aanjager van inclusiever onderwijs 61
 13. WijsZo houdt zoveel mogelijk kinderen in regulier onderwijs 65
 14. Naar meer inclusief onderwijs: niemand staat er alleen voor 69
-

LERAREN 72

15. Onderwijsprofessionals in de SPOTlights 74
-

COLOFON 78

Deze bundel bevat een verzameling inspirerende voorbeelden van inclusief onderwijs uit het primair en voortgezet onderwijs. De verhalen laten zien dat inclusief onderwijs geen abstract concept is, maar iets tastbaars en concreets. Scholen en leraren werken met vastberadenheid en creativiteit aan een leeromgeving waarin elke leerling, ongeacht achtergrond of capaciteit, zich welkom en ondersteund voelt. Bij inclusief onderwijs gaat het immers om alle leerlingen.

Natuurlijk zijn er ook vragen zoals: 'Als er meer leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte op onze school komen, kan ik dan wel voldoende aandacht besteden aan alle leerlingen?' of 'Is een reguliere setting wel veilig genoeg voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte?' Deze bundel biedt perspectieven om met deze vragen om te gaan.

De voorbeelden belichten uiteenlopende benaderingen en initiatieven om diversiteit te omarmen en alle kinderen gelijke kansen te

bieden. Van basisscholen, zoals de Esdoorn in Elst, wat is begonnen als kleinschalig experiment op initiatief van ouders en is uitgegroeid tot een voorbeeldige praktijk van inclusiever onderwijs. Tot het Matrix Lyceum dat voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte een veilige setting dichtbij de reguliere school heeft ingericht en hen zoveel mogelijk reguliere lessen te laten volgen. Het Steunpunt Passend Onderwijs ziet scholen die een inspirerende eerste stap zetten door een extra klas in te richten tot samenwerkingsverbanden die groots uitpakken door te streven naar een gezamenlijke koers met alle scholen uit de regio. Alle stappen zijn belangrijk en dragen bij aan inclusiever onderwijs en een inclusievere samenleving. Het is goed om te beseffen dat het een ontwikkeling is die nooit klaar is.

De verhalen in deze bundel geven inzicht in de inspanningen die scholen en leraren leveren om barrières te doorbreken en een inclusief onderwijsklimaat te bevorderen. Ze nodigen uit tot reflectie, moedigen aan tot het delen van best practices en laten zien

met welke uitdagingen scholen te maken hebben als ze inclusief onderwijs in de praktijk brengen.

Laat je inspireren door het enthousiasme van leraren, de betrokkenheid van ouders en de successen van leerlingen die gedijen in omgeving waar diversiteit een kernwaarde is. Ontdek hoe scholen en samenwerkingsverbanden door samen te werken niet alleen het onderwijslandschap transformeren, maar ook de levens van hun leraren, leerlingen en ouders verrijken. We hopen dat deze bundel niet alleen een bron van inspiratie zal zijn, maar ook een aanmoediging om zelf een stap te zetten naar inclusief onderwijs.

Veel leesplezier!

Mike Jolink

Programmalleider Steunpunt Passend Onderwijs

WERKBEZOEKEN INCLUSIEVER ONDERWIJS

Leren van scholen en samenwerkingsverbanden waar al inclusiever wordt gewerkt. Met eigen ogen de sfeer proeven en ervaren? Vragen stellen en contact leggen met medebezoekers? Dit kan allemaal tijdens de werkbezoeken die door het Steunpunt Passend Onderwijs worden georganiseerd. Kom inspiratie opdoen voor je eigen school, schoolbestuur of samenwerkingsverband!

Scan de QR-code
en meld je aan!

PRIMAIR ONDERWIJS

1. INCLUSIEF ONDERWIJS OP DE ESDOORN IN ELST

Het begon in 2010 als kleinschalig experiment op initiatief van ouders, en groeide uit tot een voorbeeldige praktijk van inclusiever onderwijs. Inmiddels volgen zesendertig leerlingen van ZML-school Lichtenbeek in Elst thuisnabij en inclusief onderwijs in de reguliere basisschool De Esdoorn. Linda van Raaij, teamleider van Lichtenbeek, heeft de ontwikkeling vanaf het begin meegemaakt. Vincent Scholte is directeur van De Esdoorn. “Ouders, óók ouders van reguliere leerlingen, kiezen voor deze school vanwege onze inclusieve werkwijze.”

Ging het de ouders er in het begin vooral om dat hun kind thuisnabij onderwijs kan volgen, gaandeweg gingen zij ook steeds meer waarde hechten aan het inclusieve karakter van het onderwijs. Van meet af aan – er werd gestart met vier ZML-leerlingen – was de inzet dat deze kinderen zoveel mogelijk zouden aansluiten bij reguliere groepen. Zij waren ingeschreven bij De Esdoorn, zaten in een apart lokaal en deden bij bepaalde activiteiten mee met de reguliere kinderen.

SAMEN LEREN

“We begonnen al snel te groeien”, vertelt Van Raaij. “In 2016 – we hadden toen twee groepen in De Esdoorn – hebben

we onze eigen school gesticht en werden we een dependance van de hoofdlocatie Lichtenbeek Arnhem, namelijk: Lichtenbeek Elst. Daar worden de leerlingen sindsdien ook ingeschreven. Inmiddels hebben we in De Esdoorn een onder-, midden- en bovenbouwgroep, in totaal 36 leerlingen. Deze groepen zitten niet bij elkaar in een aparte vleugel of gang, maar zijn ondergebracht bij de bouw waarmee ze samenwerken.”

De Lichtenbeekleerlingen doen zoveel mogelijk mee in de reguliere groepen. Hoeveel tijd zij in de reguliere groep doorbrengen is afhankelijk van hun mogelijkheden en ondersteuningsbehoeften. Gemiddeld volgen ze 7 tot 10 uur per week onderwijs in de reguliere groep, met uitschieters naar 14 uur per week. “In principe doen de kinderen mee met de reguliere gymlessen, met het zaakvakkenonderwijs dat wij volgens IPC-aanpak vormgeven, en zo mogelijk met lezen”, vertelt Scholte. “De kleuters leren en spelen minimaal twee ochtenden per week samen en natuurlijk vieren we gezamenlijk feesten, zoals kerst en carnaval.”

Dit is overigens niet voor álle kinderen de beste leeromgeving, weten Van Raaij en Scholte. Kinderen met zeer zware ondersteuningsbehoeften passen beter op de hoofdlocatie van Lichtenbeek. “Bij de aanmelding schatten we dat

zo goed mogelijk in”, aldus Van Raaij.
 “Het kind staat daarbij centraal.”

KANSEN ZIEN

Omdat de Esdoorn en Lichtenbeek onder verschillende besturen vallen, is er formeel sprake van twee teams. In de praktijk ervaren leerkrachten dat echter niet zo, denkt Van Raaij. “Ze staan vaak samen op de groep omdat er, bijvoorbeeld bij de leeslessen, een leerkracht van Lichtenbeek met de leerling meegaat. Ook hebben we gezamenlijke studiedagen. Het mooie van deze samenwerking is dat we optimaal gebruikmaken van de deskundigheid van het speciaal onderwijs, en dat Lichtenbeekleerkrachten ook leren van de reguliere leerkrachten.”

De inclusieve werkwijze past trouwens niet bij elke leerkracht, zo is de ervaring. “Het vraagt van beide groepen leerkrachten echt iets anders”, zegt Van Raaij. “Je moet kansen zien, kunnen schakelen en je moet veranderingen willen aangaan. Leerkrachten die veel ervaring hebben in het speciaal onderwijs, kunnen bijvoorbeeld moeite hebben met onze werkwijze, omdat ze al zo lang gewend zijn aan een wezenlijk andere benadering.” “Ons aannamebeleid is natuurlijk afgestemd op deze inclusieve visie en werkwijze”, vult Scholte aan. “We selecteren leerkrachten hierop. De meeste mensen zijn er trouwens heel enthousiast over.”

VERSCHILLEN EN OVEREENKOMSTEN

Dat enthousiasme komt onder meer voort uit de mooie opbrengsten van de inclusieve werkwijze. Veel Lichtenbeekkinderen presteren boven verwachting, vertelt Van Raaij. “Ze functioneren boven hun streefdoel, bij bijvoorbeeld lezen, maar ook als het gaat om zelfstandig werken en leren leren. Maar de grootste opbrengst is dat deze kinderen zich leren handhaven in een inclusieve omgeving en dus beter worden voorbereid op de maatschappij.”

Ook de reguliere leerlingen hebben baat bij de samenwerking, benadrukt Scholte. “Het is voor hen ontzettend leerzaam dat ze samen spelen en samen werken met kinderen die anders zijn, anders leren en zich anders gedragen. Dat is heel normaal voor de kinderen. Ze groeien samen op en leren zo omgaan met verschillen.” “Het mooie is dat niet alleen de verschillen tussen kinderen naar voren komen, maar ook de overeenkomsten”, vult Van Raaij aan.

ONTZETTEND BLIJ

De ouders van zowel Lichtenbeek- als Esdoornleerlingen zijn zeer positief over de samenwerking tussen de scholen. Ze kiezen bewust voor deze school vanwege de inclusieve werkwijze. “In het begin waren we daar wel eens bezorgd over”, vertelt Van Raaij, “Wat doet het met

het imago van de school? Zijn ouders misschien bang dat het de resultaten van hun kinderen negatief beïnvloedt? Niets daarvan heeft zich voorgedaan. De ouders zijn ontzettend blij met de samenwerking.”

TIPS

- Bedenk van tevoren niet allerlei kaders en regels, want daarmee beperk je het proces en de samenwerkingsmogelijkheden. Ga gewoon beginnen!
- Samenwerken is niet altijd gemakkelijk. Stel in de samenwerking daarom het hogere doel – inclusief onderwijs – centraal.

MEER INFORMATIE

Vincent Scholte

v.scholte@wonderwijs.nl
www.obsdeesdoorn.nl

Linda van Raaij

L.vanRaaij@lichtenbeek.nl
www.lichtenbeek.nl

In dit filmpje vertelt een vader over zijn ervaringen
www.obsdeesdoorn.nl/Onze-school/Samen-met-Lichtenbeek#video

2. SAMEN NAAR SCHOOL: LEERZAAM VOOR ÁLLE KINDEREN

In de Samen naar School-klas (SNS-klas) van basisschool De Kameleon in 's-Gravenzande krijgen kinderen met een (ernstige) meervoudige beperking onderwijs in een aangepaste ruimte in de reguliere school. Evelien van der Heijden en Theo Molendijk, respectievelijk leerkracht van de SNS-klas en directeur van De Kameleon, zijn de initiatiefnemers van deze speciale klas. Annemarie Boekestijn is als ouder vanaf het begin betrokken. "Sinds mijn zoon Maarten naar de Samen naar School-klas gaat, maakt hij mooie stappen in zijn ontwikkeling."

Toen Theo Molendijk en Evelien van der Heijden een aantal jaren geleden in Noord-Holland een Samen Naar School-klas bezochten, wisten ze het meteen: dit willen wij kinderen in het Westland ook bieden. "We gunnen alle kinderen dat ze dichtbij huis naar school kunnen," zegt Molendijk, "maar ook vinden we het belangrijk dat kinderen leren omgaan met diversiteit. Omdat de maatschappij divers is, moeten we kinderen dat van jongs af aan leren. Deze vorm van inclusie is voor álle kinderen leerzaam."

ANDERE DINGEN DOEN

Molendijk en Van der Heijden wisten het belang van een SNS-klas goed over te

brengen op de partijen die een rol spelen bij het realiseren ervan; het schoolbestuur, de gemeente en het samenwerkingsverband reageerden enthousiast op het voorstel. Toch werd het een bijna twee jaar durende, moeizame weg, vertelt Van der Heijden. "Dat kwam door corona, maar ook door de gecompliceerde regelgeving. Iedereen vond het een geweldig idee, maar toen het op de financiering aankwam, stonden partijen er toch anders in."

"We merkten dat mensen het lastig vinden als ze andere dingen moeten gaan doen dan ze gewend zijn", vult Molendijk aan. "En dat moest in dit geval, omdat de regelgeving nog niet is afgestemd op dit soort initiatieven. Daar zijn we keihard tegenaan gelopen. Daar komt bij dat de meeste SNS-klassen door ouders worden opgezet, terwijl het in ons geval een initiatief is vanuit het onderwijs. Daar is nog niet veel ervaring mee opgedaan."

OUDERS ONMISBAAR

Dankzij motivatie, doorzettingsvermogen, betrokken ouders en ondersteuning van onder meer Stichting het Gehandicapte Kind is er, ondanks de hobbels, een SNS-klas ingericht. Vooral de rol van de ouders is daarbij zeer belangrijk geweest, vertelt Molendijk. "We hebben hele intensieve

gesprekken gevoerd met ouders. Die gesprekken waren zeer waardevol en hebben ons gesterkt om door te gaan.”

“Zonder de inbreng van de ouders kun je dit niet doen”, vult Van der Heijden aan. “Het was niet alleen voor ons, maar vooral voor de ouders spannend. Het is een grote stap om je kind van een so-school te halen en naar een klas te brengen waarvan je nog niet precies weet hoe en wat. Het is heel belangrijk om ouders een belangrijke rol te geven, open met elkaar in gesprek gaan en uitvoerig de verwachtingen bespreken.”

GEWONER

De kinderen van de SNS-klas zijn als reguliere leerlingen ingeschreven bij De Kameleon. Het samenwerkingsverband verstrekt extra financiële middelen en de financiering van de zorg loopt via de zorgverzekering van de ouders.

Elf kinderen met een (ernstige) meervoudige beperking krijgen onderwijs in de SNS-klas. Doordat de kinderen niet allemaal in staat zijn om fulltime onderwijs te volgen, zijn er maximaal acht kinderen in de klas aanwezig. Van der Heijden runt de klas als gespecialiseerde leerkracht samen met een onderwijsassistent, stagiairs en vrijwilligers. Er zijn altijd drie begeleiders op de groep. Elk kind krijgt onderwijs en begeleiding op maat. Zo wordt ook bekeken of het kind met

bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld muziek of gym, kan meedoen in reguliere klassen. Andersom komen reguliere leerlingen in de SNS-klas, bijvoorbeeld om voor te lezen of om kinderen te helpen. Zo leren kinderen met en zonder beperking van en met elkaar.

“Maarten gaat nu naar groep 6 voor het jeugdjournaal, eet daar z’n fruit en gaat daarna met de groep mee naar buiten,” vertelt Boekestijn. “Het doet Maarten heel erg goed dat hij hier gewoner is dan in het speciaal onderwijs. Dat komt voort uit het uitgangspunt dat élk kind bijzonder is, en niet alleen de kinderen van de SNS-klas. Dat is in alles voelbaar, ook voor Maarten. Het betekent bijvoorbeeld dat hij op zijn niveau wordt aangesproken en dat mensen wat directer en minder voorzichtig op hem reageren dan in het speciaal onderwijs waar hij hiervoor zat. Dat vindt hij ook wel spannend, maar het helpt hem om drempels over te gaan, te durven. Sinds hij hier is, maakt hij echt stappen in zijn ontwikkeling.”

VEEL LOF

Voor het team was het aanvankelijk spannend dat er een SNS-klas in de school werd ingericht, vertelt Van der Heijden. “Het maakte sommige leerkrachten onzeker: hoe moet ik ermee omgaan als deze kinderen in mijn klas met activiteiten komen meedoen? Dat was voor leerkrachten in het begin behoorlijk wennen, maar inmiddels is het, net zoals

voor de kinderen, voor alle leerkrachten heel gewoon. Sterker nog: iedereen is enthousiast. Collega's vragen mij: kan ik ook iets met jullie leerlingen doen? Ik heb nog geen Samen naar School-leerling in mijn klas!"

Niet alleen kinderen en leerkrachten, ook De Kameleon heeft er baat bij dat de school een SNS-klas in huis heeft. "Scholen kunnen huiverig zijn omdat ze vermoeden dat hiermee de gemiddelde opbrengsten van de school omlaag gaan", zegt Molendijk. "Wij herkennen dat niet. Integendeel! Opbrengsten zitten immers niet alleen in de cijfers voor taal en rekenen, maar in de algehele ontwikkeling van kinderen. Ik ben ervan overtuigd dat onze leerlingen, dankzij de SNS-klas, meer vaardigheden ontwikkelen dan voorheen. We kregen van de Inspectie ook veel lof over onze Samen naar School-klas. Ik hoop van harte dat veel meer scholen hiervoor kiezen, zodat alle kinderen dicht bij huis naar school kunnen en kinderen met en zonder beperking gelegenheid krijgen om van en met elkaar leren."

MEER INFORMATIE

Evelien van der Heijden

evdheijden@kameleon.pcpow.nl
www.kameleon.pcpow.nl

Theo Molendijk

directie@kameleon.pcpow.nl
www.kameleon.pcpow.nl

MEER INFORMATIE

- **Handreiking Samen naar School initiatieven (2022)**
- samennaarschoolinitiatieven.nl
- samennaarschool.nl

3. “VERWIJZING NAAR HET SBO IS NIET MEER NODIG”

Op de dalton basisschool Europa in Enschede krijgen leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte hulp van een zogenoemde ‘maatwerklerkracht’ die jarenlang ervaring heeft in het speciaal basisonderwijs (sbo). Niet alleen leerlingen, maar ook leerkrachten hebben baat bij deze vorm van inclusiever onderwijs, vertellen maatwerklerkracht Sanne Bijkerk en groep 8-leerkracht Lindy Hardeman. Hoe ziet de ondersteuning van leerkrachten eruit?

Het team van basisschool Europa, samenwerkingsverband Twente Oost (po) en Stichting Consent (het bestuur van de school), ontwikkelden drie jaar geleden een specifiek arrangement om het aantal sbo-verwijzingen te verminderen: de school krijgt extra middelen om expertise uit het sbo in te zetten in de reguliere groepen. Concreet betekent dit dat Sanne Bijkerk, die vele jaren ervaring heeft in het sbo, is aangesteld als ‘maatwerklerkracht’. Zij werkte aanvankelijk op detachingsbasis, maar maakt inmiddels structureel deel uit van de formatie van de school.

MAATWERKLEERLINGEN

Hoewel basisschool Europa leerlingen al veel extra ondersteuning biedt, werden er toch

wel eens kinderen verwezen naar het sbo of so, vertelt Hardeman. “Zeker bij verwijzingen naar het sbo hadden wij vaak het idee dat het niet nodig was geweest als we iemand in huis hadden gehad die de tijd en de expertise heeft om deze kinderen extra te ondersteunen. Die wens is opgepakt door ons bestuur en het samenwerkingsverband. Nu krijgen deze kinderen als ‘maatwerklerling’ extra ondersteuning van Sanne en kunnen ze hier op school blijven. Ook kinderen van andere scholen in de buurt kunnen als maatwerklerling bij ons terecht. Dit arrangement is bedoeld voor kinderen die niet verder dan 3 kilometer van onze school af wonen, want we willen gewoon een buurtschool blijven.”

Drie dagen per week is Bijkerk op school om de maatwerklerlingen te ondersteunen. Op dit moment zijn dat er acht. De naam zegt het al: elke leerling krijgt ondersteuning op maat, bij voorkeur in de reguliere groep. “Ik doe dat in overleg met de leerkracht, de ouders, de intern begeleider en andere professionals die bij het kind zijn betrokken”, vertelt Bijkerk. “Ik ondersteun kinderen bijvoorbeeld bij rekenen of taal, ik help ze om de instructie van de leerkracht goed te begrijpen, ik herhaal leerstof of ik neem een kind even mee uit de groep omdat het overprikkeld raakt. Ik richt me in de eerste plaats op de maatwerklerlingen, maar als het zinvol en mogelijk is, kunnen

andere kinderen meedoen. Als ik bijvoorbeeld met een leerling ga rekenen, dan neem ik er een paar leerlingen bij die die ondersteuning ook kunnen gebruiken. Zo profiteren zoveel mogelijk kinderen van mijn ondersteuning.”

LEERKRACHTVAARDIGHEDEN

Sinds Bijkerk op de school werkt, zijn er geen kinderen meer naar het sbo verwezen. “Ik denk dat verwijzing naar het sbo niet meer nodig is, want dit werkt heel erg goed, ook omdat de leerkrachten steeds sterker worden.”

Want naast ondersteuning van de maatwerklerlingen, heeft Bijkerk de taak om leerkrachten te ondersteunen en te professionaliseren. Dat gebeurt niet allemaal ‘gepland’, vertelt ze. “Als ik op school ben, kunnen leerkrachten mij altijd om advies of hulp vragen, ook leerkrachten die geen maatwerklerlingen in de groep hebben. Als ik in een klas bezig ben met een leerling, zie ik ook allerlei andere dingen, bijvoorbeeld dat een kind de instructie van de leerkracht niet begrijpt. Dat bespreek ik dan met de leerkracht en ik geef suggesties om het op een andere manier te doen. Het kunnen hele kleine dingen zijn, die bij een bepaalde leerling net het verschil maken.”

Hardeman bevestigt dat. “Doordat Sanne veel ervaring heeft in het sbo, geeft ze ons goede tips en adviezen. Zij ziet dingen die je zelf niet meer ziet omdat je het altijd op die

manier doet. Als zij vraagt waaróm je het zo doet, dan realiseer je je dat je dat eigenlijk niet weet. Zo opent ze ons vaak de ogen en reikt ze ons houdingen of werkwijzen aan die effectiever zijn. Natuurlijk moet je daar als leerkracht wel voor open staan.” “Het is een voorwaarde dat leerkrachten naar zichzelf willen kijken”, bevestigt Bijkerk. “Wat kan ik anders doen? Die houding – open staan voor feedback en leren – is essentieel, want meestal gaat het om leerkrachtvaardigheden. Daar moet je als leerkracht aan willen werken.”

COACHEN EN ONTLASTEN

Bijkerk is opgeleid tot co-teacher en videocoach en biedt leerkrachten als zodanig ook ondersteuning bij wat verdergaande ondersteuningsvragen. Als een leerkracht een hulpvraag heeft, bekijkt zij samen met de leerkracht op welke manier ze daarmee het beste aan de slag kunnen gaan. “Videocoaching kan heel goed werken, maar niet alle leerkrachten voelen zich prettig met een camera in de klas en het is ook niet voor elke hulpvraag de beste methode”, vertelt Bijkerk. “Er zijn ook andere manieren waarop ik hulpvragen oppak, bijvoorbeeld door een les samen voor te bereiden en samen te geven. Ik verzorg dan het lesonderdeel waar de hulpvraag van de leerkracht betrekking op heeft. Niet zozeer vanuit het idee dat ik de expert ben, maar meer om een voorbeeld te laten zien van een andere manier om iets aan te pakken.”

Met de inzet van Bijkerk worden leerkrachten geprofessionaliseerd, maar ook ontlast. Het geeft hen immers veel ruimte als er iemand in de klas is die aandacht en tijd besteedt aan de maatwerklerlingen. Ook draagt ze zorg voor de administratie die dit ondersteuningsarrangement met zich meebrengt en werkt ze nauw samen met de intern begeleider.

HOUDING EN COMMITMENT

Over de vraag wat de belangrijkste succesfactoren zijn van deze vorm van inclusiever onderwijs, hoeven Bijkerk en Hardeman niet lang na te denken: de houding van leerkrachten en commitment van het hele team. "Basaal is dat leerkrachten bereid zijn om naar zichzelf te kijken en dat ze willen leren", zegt Bijkerk. "Maar ook dat ze denken in oplossingen. Dat betekent overigens niet dat er geen grenzen zijn, want het is belangrijk dat je tijdig inziet als een kind beter op z'n plek is in het speciaal onderwijs."

De tweede succesfactor, draagvlak in het team, is op basisschool Europa heel sterk. Dat heeft onder meer te maken met de leerlingenpopulatie, vertelt Hardeman. "Wij hebben een populatie die sowieso meer ondersteuning vraagt, dus dat is voor ons heel vanzelfsprekend. Toen dit voorstel kwam, was er dan ook niemand die bedenkingen had. We zeiden unaniem: doen!"

MEER INFORMATIE

Sanne Bijkerk

s.bijkerk@consentscholen.nl
www.odbseuropa.nl

Lindy Hardeman

l.hardeman@consentscholen.nl
www.odbseuropa.nl

4. "IEDER KIND UIT DE WJK IS WELKOM"

Alle kinderen die in de Eindhovense wijk Jagershoef/Prinsejagt wonen, krijgen thuis nabij passende opvang, onderwijs en ondersteuning in het gelijknamige inclusieve Spilcentrum, waarin basisschool De Korenaar en kinderopvang Dikkie & Dik met elkaar samenwerken. Berdi de Jonge, directeur van De Korenaar en Patricia van den Elsen, operationeel directeur van kinderopvang Dikkie & Dik, vertellen over deze bijzondere samenwerking.

Zitten samenwerkende organisaties van een Spilcentrum – de Eindhovense term voor 'Kindcentrum' – meestal in hetzelfde gebouw, bij Spilcentrum Jagershoef/Prinsejagt is dat niet het geval. En dat is ook niet nodig, weten De Jonge en Van den Elsen. "Je hoeft niet onder één dak te zitten om hetzelfde uit te dragen en te doen", zegt Van den Elsen. "Het gaat om de gezamenlijke visie, de intentie, om wat we samen willen realiseren: dat ieder kind uit onze wijk, met welke ondersteuningsbehoefte dan ook, welkom is. In die ambitie vonden wij elkaar een aantal jaren geleden en dat is nu de praktijk."

INCLUSIEVE PRAKTIJK

Ieder kind thuis nabij een passende plek bieden; daar draait het om in de samenwerking tussen De Korenaar en Dikkie & Dik: "We willen niet dat kinderen met een busje naar een ver weg gelegen school

moeten worden vervoerd en pas thuiskomen als iedereen z'n kopje thee allang op heeft", zegt De Jonge. "Voor ieder kind is het belangrijk om samen met vriendjes, broertjes en zusjes naar de opvang en naar school te kunnen. Om dat te realiseren werken we intensief samen met elkaar, maar natuurlijk ook met organisaties en professionals met een specifieke expertise."

Zo is er sprake van een inclusieve opvang- en onderwijspraktijk, temeer daar het Spilcentrum in een wijk ligt met een zeer diverse bevolkingssamenstelling. Naast kinderen die zijn aangewezen op speciaal onderwijs, heeft het Spilcentrum kinderen uit allerlei culturele en sociaal-maatschappelijke groepen. Van den Elsen: "Een belangrijk uitgangspunt van ons Spilcentrum is dat ieder mens en ieder kind kwaliteiten heeft en iets te bieden heeft. Inclusie heeft voor ons dan ook een grote meerwaarde. Daarom hebben we allebei ook een inclusief team."

WEDERKERIGHEID

De samenwerking tussen De Korenaar en Dikkie & Dik zit hem vooral in de gezamenlijke visie en werkwijze, vertelt Van den Elsen. "We hebben allebei onze eigen organisatie en respecteren elkaars eigenheid, maar we trekken hierin intensief met elkaar op vanuit dezelfde visie. In de praktijk betekent dat onder meer dat we gebruikmaken van elkaars expertise

en deskundigheid. Als wij bijvoorbeeld een kind met het syndroom van Down in een opvanggroep hebben, kunnen we een beroep doen op de downspecialist die De Korenaar in huis heeft. En als een kind de overstap naar de basisschool gaat maken, profiteert De Korenaar van de ervaringen die wij in de opvang met het betreffende kind hebben opgedaan. Er is echt sprake van wederkerigheid."

HOE KAN HET WÉL?

Bij ieder kind dat bij het Spilcentrum wordt aangemeld is de vraag: wat zijn jouw behoeften en wat moeten we organiseren en inzetten om daaraan tegemoet te komen? De Jonge. "We zoeken samen met de ouders en zo nodig experts altijd naar de beste manier om een kind optimaal te laten functioneren. Dat het niet altijd mogelijk is om een manier te realiseren die voor 100% optimaal is, is een gegeven. Ouders hebben daar begrip voor want in een gezin is dat immers ook vaak het geval. In het onderwijs is vaak de redenatie: als het niet voor 100% kan, dan doen we het niet. Maar zo redeneren wij dus niet. Wij denken kans- en oplossingsgericht, en dat betekent dat we altijd gaan zoeken: hoe kan het dan wél? Dan moet je soms ook buiten de lijntjes durven kleuren. Want als je altijd wilt vasthouden aan bestaande structuren, werkwijzen en bedrijfsvoering, dan is het erg lastig om dit te realiseren. Je moet bijvoorbeeld bepaalde

keuzes maken in de formatie, omdat je extra handen nodig hebt in de klas."

"Een oplossingsgerichte houding houdt ook in dat we sterk zijn gericht op doen", vult Van den Elsen aan. "We gaan zo snel mogelijk, stap voor stap, aan de slag. Natuurlijk loop je dan wel eens tegen knelpunten aan, maar die gaan we dan oplossen, met elkaar en met de ouders. Zo leren we ook veel met elkaar."

DOORGAANDE LIJN

Omdat de inclusieve werkwijze specifieke eisen stelt aan medewerkers, is er veel aandacht voor de scholing en coaching van het personeel. De Jonge: "Het is heel belangrijk dat mensen goed zijn toegerust en weten dat ze het niet alleen hoeven doen, dat ze ondersteuning krijgen."

De scholing van het personeel van beide organisaties is goed op elkaar afgestemd. Alle leerkrachten van De Korenaar krijgen een training Mediërend Leren, en de pedagogisch medewerkers van Dikkie & Dik volgen allemaal de op mediërend leren afgestemde MISC-training. "De trainingen sluiten heel goed op elkaar aan, zodat al onze medewerkers op dezelfde manier naar kinderen kijken en bijvoorbeeld zelfredzaamheid op dezelfde manier stimuleren", vertelt De Jonge. "Cruciaal is dat leerkrachten en pedagogisch medewerkers leren om zich te richten op de volgende

leerstep van het kind en niet op wat het kind *niet* kan. Het is heel krachtig dat we hierin op deze manier een doorgaande lijn realiseren.”

MEERWAARDE

Zeker voor kinderen met extra ondersteuningsbehoeften is de werkwijze van grote waarde. Zij kunnen in hun eigen wijk naar de opvang en naar school, en worden in de (buitenschoolse) opvang en op school op een uniforme manier benaderd en begeleid, waardoor de overgang naar het onderwijs vloeiend kan verlopen. Maar ook voor de andere kinderen heeft deze aanpak grote meerwaarde, ziet De Jonge: “Doordat ze in aanraking komen met kinderen die een beperking hebben, verwerven ze veel sociale vaardigheden. Ik zie dat ze zorgzaam zijn voor kinderen die extra hulp nodig hebben en dat ze die hulp heel graag geven. Daar leren kinderen ontzettend veel van. Dat is het mooie van deze inclusieve aanpak: het heeft voor alle kinderen meerwaarde.”

TIPS

- Vertrouw jezelf en elkaar dat je het kunt. Wat je niet kunt, kun je leren.
- Blijf trouw aan de bedoeling en ga daar steeds naar terug.
- Om inclusie te realiseren hoeft je geen nieuw onderwijsconcept in te voeren. Het draait om de mindset van mensen.

MEER INFORMATIE

Patricia van den Elsen

patricia@dikkie-en-dik.nl
www.dikkie-en-dik.nl

Berdi de Jonge

b.dejonge@skpo.nl
www.skpo-korenaar.nl

5. SAMEN WAAR HET KAN, APART WAAR HET MOET

Alleen de twee BRIN-nummers, die om administratieve redenen in stand zijn gehouden, herinneren er nog aan dat De Twister in Horst een samensmelting is van een reguliere basisschool en een sbo-school. Voor ouders, leerlingen en leerkrachten is het al jarenlang één school. Hoe is deze school tot stand gekomen? En hoe ziet de schoolpraktijk eruit? Directeur Nicolette Seuren en kwaliteitsmedewerker Angelique Huijs vertellen erover.

Staat inclusief onderwijs anno 2022 hoog op de landelijke onderwijsagenda, in Horst leidde de inclusiviteitsgedachte al in 2007 tot samenwerking tussen een reguliere basisschool en een sbo-school. Het begon met verkennende gesprekken van de toenmalige directeuren, en leidde uiteindelijk in 2016 tot de samenvoeging van de twee scholen in één (nieuw) gebouw, met één team. Als gevolg van de 'verbrede toelating' zitten er sinds 2018 ook cluster 3-leerlingen (zmlk) op de school, vertelt Seuren. "We willen zoveel mogelijk kinderen uit onze regio thuisnabij onderwijs bieden. Zowel de kinderen als de ouders zijn daar ontzettend blij mee."

STAPSGEWIJS

Omdat het zowel voor ouders als voor leerkrachten een spannende ontwikkeling was, is de samenwerking in kleine stappen uitgebreid. Na de gesprekkenfase, waarbij ook leerkrachten en ouders werden betrokken, zijn de leerlingen van beide scholen samengebracht in één gebouw, vertelt Huijs. "De bovenbouwen van beide scholen zaten in het ene schoolgebouw en de onder- en middenbouwen in het andere gebouw. De sbo-groepen en de bao-groepen kregen apart onderwijs van twee verschillende teams, maar gaandeweg gingen ze steeds meer samen doen, bijvoorbeeld pauzes en vieringen. Dat was eigenlijk een heel natuurlijk proces, waardoor de samenvoeging in 2016 voorspoedig verliep."

GROTE RUITES

De Twister bestaat uit een onderbouw, een middenbouw- en een bovenbouwunit, waar zowel de bao-leerlingen, de sbo-leerlingen als de zmlk-leerlingen zijn ondergebracht. De kinderen volgen onderwijs in grote ruimtes, waarin met schermen en kasten kleinere ruimtes zijn afgescheiden. Reguliere leerlingen en sbo-leerlingen zitten in aparte stamgroepen, maar volgen veel onderwijs samen, zoals lessen wereldoriëntatie.

“De cursorische vakken – rekenen, taal, spelling – onderwijzen we in principe apart, maar als het passender is, volgen kinderen vakken of onderdelen in de andere groep”, vertelt Seuren. “Denk bijvoorbeeld aan een bao-leerling met ernstige dyslexie die met spelling en lezen meedoet met de sbo-groep, of een sbo-leerling die uitblinkt in rekenen en dat vak in de bao-groep volgt. Doordat de kinderen in grote ruimtes onderwijs volgen, verloopt die uitwisseling heel natuurlijk: de leerling hoeft niet naar een ander lokaal, maar schuift gewoon aan bij een andere groep in dezelfde ruimte. Uitgangspunt is: we doen het samen waar het kan, en apart waar het moet. Per kind kijken we wat passend is.”

HEEL GOED KIJKEN

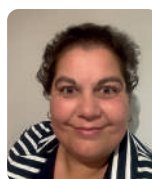
Wat vereist het van leerkrachten om kinderen op deze manier onderwijs op maat te geven? “Het belangrijkste is dat zij met een open

mind heel goed naar kinderen kunnen kijken en goed kunnen samenwerken”, zegt Huijs. “De leerkracht vraagt zich steeds af wat dit kind nodig heeft en bespreekt dat met ouders en collega’s. Het is belangrijk dat teamleden van elkaar leren en elkaar ondersteunen. We hebben een brede expertise in huis, die binnen het team wordt gedeeld. Belangrijk is ook dat we voor ieder kind ambitieuze doelen stellen en vervolgens samen kijken: wat is er nodig om die doelen te halen? Wat hebben wij daar als school in te doen?” Het team werkt gezamenlijk aan de kwaliteit van het onderwijs, vertelt Seuren. “Elk teamlid zit in een ‘actieteam’, dat een bepaald thema uitdiept en de bevindingen deelt met het hele team. Deze teams bestaan uit bao-leerkrachten, sbo-leerkrachten en ondersteunend personeel. Zo werken teamleden aan hun eigen professionalisering en aan onderwijsontwikkeling.”

NOG INCLUSIEVER

De opbrengsten van de samenwerking zijn evident: kinderen krijgen thuisnabij en passend onderwijs en leren van jongs af aan omgaan met verschillen. Ouders zijn tevreden en leerkrachten zijn enthousiast. “Leerkrachten werken keihard, maar ze hebben veel werkplezier”, zegt Huijs. “Dat ze het echt samen doen, is heel inspirerend en geeft veel energie.” Het team is dan ook gemotiveerd om het onderwijs in de toekomst nog inclusiever te maken. Dat is

de stip op de horizon waar de school zich op richt. Eigenlijk zien Huijs en Seuren maar één hobbel die dit proces vertraagt. “De huidige wet- en regelgeving staat de ontwikkeling van inclusief onderwijs in de weg”, zegt Seuren. “Het kost veel tijd en energie om alle middelen uit de verschillende potjes en regelingen bij elkaar te sprokkelen. Wij hopen dan ook dat er snel een goede, structurele financiële regeling komt. Dat zou ons echt helpen om ons onderwijs nog inclusiever vorm te geven.”

MEER INFORMATIE**Nicolette Seuren**

nicolette.seuren@dynamiek.nu
www.detwister.nu

VOORT- GEZET ONDERWIJS

6. MEER KANSEN VOOR LEERLINGEN MET EEN TAALONTWIKKELINGS- STOORNIS

Zo'n vijftig leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis van het Kentalis College Arnhem (cluster 2) volgen vmbo in een reguliere school. In het gebouw van het Leerpark Arnhem volgen deze leerlingen gaandeweg steeds meer lessen en activiteiten in de reguliere groepen. De leerlingen hebben hier veel ontwikkelmogelijkheden en worden goed voorbereid op de maatschappij. Maar ook reguliere leerlingen profiteren van de samenwerking tussen de scholen, vertellen Sander Pietersen en Geke Kersten, respectievelijk directeur van het Kentalis College Arnhem en directeur van het Leerpark Arnhem.

Schooljaar 2023-2024 is het derde schooljaar dat Kentalislerlingen in het gebouw van Leerpark Arnhem naar school gaan. Er is een voorbereiding van anderhalf jaar aan vooraf gegaan. Een 'school-in-schoolconstructie' was relatief nieuw en onbekend en er moest heel wat worden uitgezocht en geregeld. "Je moet van alles onderzoeken, advies inwinnen, overleggen met betrokken partijen en alles bestuurlijk en juridisch goed regelen", vertelt Pietersen. "Daarnaast hebben we met de ouders en docenten van Kentalis een zorgvuldig proces doorlopen, want voor hen

was de overstap naar een reguliere school een hele grote verandering. Als je bedenkt dat dit allemaal in coronatijd is gebeurd, is het in feite best snel en voorspoedig gegaan."

MEER KANSEN

Kentalis had zwaarwegende motieven voor de samenwerking. Zo verliep bij veel leerlingen de overgang van het Kentalis College Arnhem naar het mbo niet goed. Leerlingen voelden zich onvoldoende voorbereid op het mbo en vielen te vaak uit. De reguliere setting biedt meer mogelijkheden om deze leerlingen goed voor te bereiden op het vervolgonderwijs, temeer daar Leerpark Arnhem mbo-niveau 1 en 2 zelf in huis heeft.

"De reguliere school biedt onze leerlingen veel meer kansen, keuzes en ontwikkelmogelijkheden dan de kleine, veilige Kentalissetting", zegt Pietersen. "Niet alleen op het gebied van kwalificatie, maar ook als het gaat om hun persoonlijke ontwikkeling. Ze ontmoeten hier allerlei leeftijdsgenoten, krijgen veel meer prikkels en moeten bijvoorbeeld ook kunnen omgaan met een drukke kantine. Dat alles maakt de kans groot dat ze zelfredzamer en zelfstandiger doorstromen

naar het vervolgonderwijs. Ook worden ze beter voorbereid op de maatschappij.”

RAAKVLAK TAAL

Maar ook leerlingen van het Leerpark profiteren van de samenwerking, vertelt Kersten. “Wij hebben veel leerlingen met een taalachterstand of taalproblemen, waarvoor het belangrijk is dat er in de lessen veel aandacht is voor taal. Doordat onze docenten nu ook leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis in de klas hebben, is die noodzaak veel explicieter geworden. Onze docenten leren van Kentalisdocenten hoe je leerlingen taalondersteuning geeft, bijvoorbeeld dat je langzamer moet praten, vaker moet terugvragen en veel aandacht moet besteden aan woordenschat. Het mooie is dat niet alleen de Kentalisleerlingen, maar álle leerlingen daar baat bij hebben.”

Ter voorbereiding van de samenwerking zijn er zogenoemde ‘kenniscafés’ georganiseerd waar docenten van Kentalis en het Leerpark kennis maakten met elkaar en met elkaars scholen. “Daar kwam het raakvlak taal duidelijk naar voren”, vervolgt Kersten. “Dat is heel belangrijk geweest, ook voor het draagvlak. Onze docenten realiseerden zich dat ze veel kunnen leren van de expertise van Kentalis. Als onze docenten Kentalisleerlingen in de klas krijgen, worden ze in het begin intensief ondersteund door een Kentalisdocent. Ook zijn er intervisiemomenten en er is

een gezamenlijke taalwerkgroep.”

“Het samen leren vind ik een hele mooie meerwaarde van deze ontwikkeling”, vult Pietersen aan. “Ook voor Kentalisdocenten is het leren verrijkt. Ze hebben nu meer collega’s en vakgenoten waarmee ze samen kunnen leren en ontwikkelen. Hun werk is professioneler en boeiender geworden.”

SAMEN EN APART

In klas 1 en 2 volgen Kentalisleerlingen de meeste vakken in een aparte Kentalischgroep. Alleen sport, culturele activiteiten en beroepsoriënterende activiteiten worden geïntegreerd georganiseerd. In de derde klas krijgen de leerlingen de kernvakken en extra taallessen nog in een aparte Kentalischgroep. Bij alle andere vakken zitten ze in vmbo-groepen. Kentalisleerlingen in klas 3 en 4 krijgen een additioneel (niet geïntegreerd) aanbod, zoals communicatieve vaardigheden, taalexpressie, psycho-educatie en mentoruren.

Welke ondersteuning Kentalisleerlingen in de reguliere groep krijgen, is afhankelijk van de behoeften van de leerling en van de betreffende reguliere docent. “Reguliere docenten geven aan waar ze behoefte aan hebben”, vertelt Pietersen. “Ze willen bijvoorbeeld samen met de Kentalisdocent een les of instructie voorbereiden of ze willen graag feedback op hun instructie of communicatie. Ook kan het dat de Kentalisdocent aanwezig is in de klas,

bijvoorbeeld om een rol te spelen bij de instructie, woorden mee te schrijven of om verlengde instructie te geven.”

STIP

Het ultieme doel is dat al het onderwijs in de bovenbouw, dus ook Nederlands en wiskunde, in geïntegreerde groepen plaatsvindt.

Kersten: “Dat is een proces waarvoor je tijd moet nemen, omdat je dat heel zorgvuldig moet doen en collega’s en ouders erbij moet betrekken. Wij kunnen die stip op de horizon wel neerzetten, maar het zijn de docenten die het moeten doen. Soms moet je ook een pas op de plaats durven maken. We hebben het aantal geïntegreerde vakken in klas 3 bijvoorbeeld tijdelijk verminderd omdat het een aantal docenten teveel werd vanwege verloop in het team. En natuurlijk moeten we ons steeds afvragen of de leerling er baat bij heeft. Als er in een bovenbouwgroep bij Nederlands bijvoorbeeld 25 leerlingen zitten en er komen 4 Kentalisleerlingen bij, dan is de belangrijkste vraag: krijgen deze leerlingen dan voldoende aandacht?”

“We doen het stap voor stap”, vult Pietersen aan. “Het heeft geen zin om te werken met een vooropgezet minutieus uitgewerkt plan, want het gaat vaak anders dan je van tevoren denkt. Dat moet je accepteren. Het is een proces van monitoren, evalueren, afstemmen, samen vooruitkijken, draagvlak creëren. Het is pionieren.”

MEER INFORMATIE

Geke Kersten

g.kersten@arentheemcollege.nl
www.arentheem.nl

Sander Pietersen

s.pietersen@kentalis.nl
www.kentalis.nl

7. MATRIX LYCEUM: VAKDOCENTEN EN VSO-PROFESSIONALS WERKEN SAMEN IN DE KLAS

Begonnen met tien onderbouwleerlingen in 2017-2018, is het Matrix Lyceum in Drachten de afgelopen jaren uitgegroeid tot een school met 75 havo- en vwo-leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften. Het is een samenwerking van OSG Singelland en Stichting RENN 4. De samenwerking speelt zich met name af in de klas, blijkt uit een gesprek met directeur Teuny Bosma en docent André van der Veen die wiskunde geeft in de onderbouwklassen.

Cruciaal in het concept van het Matrix Lyceum is de samenwerking tussen de 34 vakdocenten (van voornamelijk OSG Singelland) die de lessen geven, en 10 in gedrag gespecialiseerde mentoren van vso De Zwaai (RENN 4). Altijd is er in de klas én een vakdocent én een mentor aanwezig.

HET MATRIX LYCEUM

Het Matrix Lyceum is een school voor havo- en vwo-leerlingen die vastlopen, omdat ze zowel in het reguliere onderwijs als in het vso niet de juiste (didactische) ondersteuning krijgen. De meeste leerlingen hebben een autisme spectrum stoornis of angstproblematiek. Per leerjaar volgen de leerlingen onderwijs in heterogene groepen (havo/vwo) van maximaal 15 leerlingen; de brugklas telt er 12. Inzet is dat leerlingen tussentijds of na het examen doorstromen naar het reguliere onderwijs. Het Matrix Lyceum zit onder hetzelfde dak als het Drachtster Lyceum, maar heeft een eigen ingang. De leerlingen stromen in vanuit het basisonderwijs of vanuit reguliere vo-scholen en zijn afkomstig uit de hele noordelijke regio (Groningen, Friesland, Drenthe).

TEAMWORK

De leerlingen volgen de lessen in een vast lokaal, waar gedurende de hele dag een mentor aanwezig is. De vakdocenten vliegen in en uit om hun lessen te geven. "De samenwerking tussen mentor en vakdocent is heel effectief", vertelt Van der Veen. "De mentor heeft vso-expertise, kent de leerlingen goed, en weet precies wat er speelt in de groep. Als er zich tijdens mijn les iets voordoet met een leerling dat ik zelf niet kan oplossen, dan pakt de mentor dat op. Je vormt echt een team met z'n tweeën. Dat is ook ontzettend leerzaam, want je kunt als vakdocent met de mentoren sparren en hen advies en feedback vragen. Die veiligheid is er, dat je dat met elkaar doet." Ook vormen alle collega's die op het Matrix werken tezamen een hecht team. Naast de mentoren en de vakdocenten, maken Bosma, een gedragsdeskundige van RENN 4 en een leerlingcoach van Singelland deel uit van het team. De leerlingcoach ondersteunt leerlingen die dreigen uit te vallen. "Het team komt regelmatig bij elkaar om zaken en leerlingen te bespreken en om af te stemmen", vertelt Van der Veen. "We leren daar veel van elkaar. Zeker als docenten voor het eerst op het Matrix gaan lesgeven, kunnen ze veel leren van de mentoren en de ervaren docenten."

PROFESSIONELE ONTWIKKELING

Docenten kiezen zelf of ze op het Matrix willen lesgeven. Het belangrijkste is dat je affiniteit hebt met deze groep leerlingen, vindt Van der Veen, maar ook de werkwijze vindt hij aantrekkelijk. "Ik vind het heel prettig dat je de leerlingen veel meer tijd en aandacht kunt geven dan in reguliere havo- en vwo-klassen. Dat de groepen klein zijn én dat je met z'n tweeën bent, biedt veel ruimte voor individuele instructie en ondersteuning. En als een leerling vooruitgang boekt of iets overwint, dan is dat ontzettend mooi. Ik houd ervan dat ik net iets meer mijn best moet doen om dingen voor elkaar te krijgen." Vaak zijn docenten die hiervoor kiezen toe aan een nieuwe uitdaging. "Dit is voor docenten ook een kans om te werken aan hun eigen professionele ontwikkeling", zegt Bosma. "Wie op het Matrix komt werken, volgt altijd een scholing die is gericht op de doelgroep van het Matrix Lyceum. De huisacademie van Singelland biedt verschillende trainingen aan, waaronder een autisme belevingscircuit en cursussen van 'Geef me de vijf'. De docenten leren natuurlijk veel van de mentoren, maar die zijn in de eerste plaats gericht op de leerlingen. Daarnaast is er een collega die is opgeleid om de docenten te coachen."

ZO GEWOON MOGELIJK

De resultaten van de werkwijze liegen er niet om, want veel leerlingen stromen tussentijds of na het eindexamen door naar regulier onderwijs, de belangrijkste doelstelling van het Matrix Lyceum. "Per leerjaar stappen er gemiddeld één of twee leerlingen over naar een reguliere vo-school of naar het mbo", vertelt Bosma. "Ongeveer één leerling per leerjaar gaat naar het vso. De rest doet eindexamen en stroomt uit naar het hbo of de universiteit. Het sociale aspect is ontzettend belangrijk; dat de leerlingen hier niet 'anders' zijn, vrienden maken en zich gezien voelen. Ook is het natuurlijk fijn dat ze hier gewoon een diploma kunnen halen en geen staatsexamen hoeven te doen, zoals op het vso. Het is voor leerlingen heel aantrekkelijk dat het 'zo gewoon mogelijk' is.

MEER INFORMATIE

Teuny Bosma

t.bosma@singelland.nl

www.singelland.nl/matrix-lyceum

8. EDUWIEK: STEEDS INCLUSIEVER ONDERWIJS

Onder de naam Eduwiek werken vijf partners in Hoogeveen¹ sinds 2017 aan inclusiever onderwijs. In toenemende mate vervagen de grenzen tussen de deelnemende scholen die onder één dak zitten, zodat steeds meer leerlingen trajecten volgen die naadloos aansluiten bij hun ondersteuningsbehoeften. Het Expertisecentrum Eduwiek vervult hierbij een centrale rol en is een belangrijke aanjager van deze ontwikkeling, zo blijkt uit een gesprek met drie medewerkers van het Expertisecentrum: Els van Grunsven, Janita Fraanje en Caroline van Haeringen.

Het team van het Expertisecentrum Eduwiek bestaat uit 26 gespecialiseerde professionals van de deelnemende scholen en organisaties. Zo is Janita Fraanje intern begeleider op vso De Atlas en is trajectbegeleider Caroline van Haeringen in dienst van het Roelof van Echten College. Els van Grunsven is hoofd van het Expertisecentrum. De expertise van de verschillende Eduwiekpartners is samengebracht in dit bovenschoolse expertiseteam, dat leerlingen en medewerkers van alle deelnemende scholen bedient.

BREDE EXPERTISE

Elke school heeft een eigen ondersteuningsaanbod, maar leerlingen die daar niet genoeg aan hebben of iets anders nodig hebben, kunnen worden ingebracht in de Commissie van Begeleiding van het Expertisecentrum van Eduwiek, waarin alle deelnemende organisaties zijn vertegenwoordigd. "Daar kijken we wat de meest kansrijke oplossing is", vertelt Van Grunsven. "Het mooie is dat we met de Eduwiekpartners tezamen een zeer brede expertise in huis hebben: vso-cluster 3 en 4, expertise op het gebied van langdurig zieke kinderen en kinderen met een lichamelijke beperking, maar ook expertise op het gebied van jeugdzorg (Ambiq) en doofheid, slechthorendheid en taalontwikkelingsstoornissen."

Bij het samenstellen van een passend traject spelen zowel bij de leerlingen als bij de ondersteuners de grenzen van de eigen school of organisatie geen rol. De ondersteuners zijn in dienst van een bepaalde school, maar kunnen worden ingezet voor leerlingen van alle Eduwiefscholen. "Bij

¹ Roelof van Echten College (pro, vmbo, mavo, havo, vwo, 10-14 onderwijs, ISK), RENN4 (De Atlas vso cluster 4, De Windroos vso cluster 3), woonzorgcentrum Ambiq, onderwijscentrum De Twijn en Kentalis.

welke school de leerling is ingeschreven of bij welke organisatie de ondersteuner in dienst is, is niet relevant”, zegt Van Grunsven. “Het gaat erom welke ondersteuning voor de leerling het meest passend is. We kijken naar de ondersteuningsbehoeften van de leerling en zoeken daarbij de meest passende ondersteuning bij welke Eduwiekpartner dan ook.”

TALLOZE MOGELIJKHEDEN

Naast de bovenschoolse inzet van de expertise, biedt het Expertisecentrum talloze onderwijs- en ondersteuningsmogelijkheden op maat. Zo volgen vso-leerlingen vakken in het praktijkonderwijs of op de havo, lopen leerlingen van het praktijkonderwijs stage via De Windroos (cluster 3) of draaien vmbo-leerlingen een tijdje mee op De Atlas (cluster 4) om te onderzoeken wat voor hen het beste traject is. “Naast individuele symbiosetrajecten is er ook een symbioseklas”, vertelt Van Haeringen die de symbioseklas coördineert. “In deze klas zitten vso-leerlingen die de beroepsgerichte vakken in het reguliere vmbo volgen. Zo kunnen ze niet alleen gewoon, volwaardig vmbo-examen doen, maar wennen ze ook aan het reguliere onderwijs.”

PROFESSIONALISERING VERSTERKEN

Dat leerlingen zich over de schoolgrenzen heen bewegen, heeft natuurlijk ook

gevolgen voor de docenten van de verschillende scholen. De specialisten van het Expertisecentrum begeleiden dan ook niet alleen de leerlingen, maar coachen of begeleiden zo nodig ook de docenten die met de betreffende leerlingen te maken hebben. “Ook krijgt het Expertisecentrum wel eens professionaliseringsvragen van een schoolteam of afdeling”, vertelt Fraanje. “Zo heeft een gedragsdeskundige van mijn school onlangs bijvoorbeeld een studiebijeenkomst over trauma verzorgd op een andere school. Dat gebeurt nu nog vrij incidenteel, maar het is de bedoeling dat we de professionaliseringspoot van het Expertisecentrum de komende jaren gaan versterken.”

“Zeker omdat we zo’n enorme hoeveelheid expertise in huis hebben, kunnen we als Expertisecentrum een rijk en gestructureerd professionaliseringsaanbod ontwikkelen”, vult Van Grunsven aan. “We zijn nog zoekende hoe we dat precies gaan inrichten, maar professionalisering is iets dat we echt verder willen ontwikkelen.”

IK ZIT OP EDUWIEK

En er zijn meer ambities. Zo wil het Expertisecentrum de grenzen tussen de scholen nog verder vervagen en nog passender onderwijs realiseren. “We willen dat ons onderwijs nog inclusiever wordt”, zegt Fraanje. “Om dat te realiseren zullen

we meer als één organisatie moeten gaan werken; niet door te fuseren, maar door te ontschotten; door het onderwijs van de verschillende partners beter op elkaar af te stemmen en zo mogelijk in elkaar te schuiven.”

“Het idee is dat leerlingen straks niet meer zeggen: ‘ik zit op De Windroos of op De Atlas’, maar dat ze zeggen: ‘Ik zit op Eduwiek’”, zegt Van Grunsvan. “En datzelfde geldt voor de docenten van de verschillende scholen. Zij werken bij Eduwiek. Het Expertisecentrum vervult een aanjagende rol in die ontwikkeling.”

MEER INFORMATIE

Els van Grunsvan

e.vangrunsvan@rvec.nl
[www.rvec.nl/onze-school/
onderwijsconcept-eduwiek/](http://www.rvec.nl/onze-school/onderwijsconcept-eduwiek/)

9. CO-TEACHING: ELKE LEERLING MAG ZIJN WIE HIJ OF ZIJ IS

Co-teaching helpt onderwijsprofessionals beter om te gaan met diversiteit en is een belangrijke strategie om inclusief onderwijs te realiseren. Dat is de stellige overtuiging én de ervaring van docent Nathan de Vos en ondersteuningscoördinator Linda Bakker, twee voorvechters van co-teaching op het Ostrea Lyceum in Goes, waar steeds meer aandacht is voor deze manier van werken. De school wordt bij deze ontwikkeling begeleid door Dian Fluijt, docent en onderzoeker bij Fontys OSO, die promotieonderzoek deed naar co-teaching.

Het Ostrea College experimenteert al een jaar of vier kleinschalig met co-teaching, maar dit jaar deed zich voor een aantal docenten een situatie voor om 'in het diepe te springen', zoals Nathan de Vos het zegt. "Doordat het vierde jaar van het bbl-leerwerktraject (LWT) dit schooljaar slechts vier leerlingen telde, hebben we het derde en het vierde leerjaar samengevoegd. Dat is in veel opzichten een ingewikkelde operatie, maar door de personele ruimte die dit opleverde, was het een mooie kans om in deze gecombineerde LWT-groep met co-teaching aan de slag te gaan. Er zijn in deze groep van twintig leerlingen nu structureel twee onderwijsprofessionals in de klas; af en toe zelfs drie, want bij bepaalde onderdelen is er ook een pedagogisch medewerker aanwezig."

PROFESSIELE LEERGEMEENSCHAP

Er is sprake van co-teaching 'als meerdere onderwijsprofessionals op een structurele wijze samenwerken gedurende een langere periode op basis van een gedeelde visie en daarbij samen de verantwoordelijkheid nemen voor goed onderwijs aan alle leerlingen in de groep'. "Het gaat dus niet alleen om leraren", benadrukt Fluijt, "Als de docent in de klas samenwerkt met bijvoorbeeld een onderwijsassistent, pedagogisch medewerker of ambulante begeleider, is er ook sprake van co-teaching. Kenmerkend is dat deze onderwijsprofessionals samen een kleine professionele leergemeenschap (PLG) vormen. Eén van de basisprincipes van co-teaching is: samen voorbereiden, samen uitvoeren en samen nabespreken."

Co-teaching maakt het mogelijk onderwijs aan te bieden waar alle leerlingen aan kunnen deelnemen. Leerlingen die het nodig hebben krijgen extra ondersteuning in de klas, en niet in een 'apart kamertje'. Uitgangspunt is dat je elke leerling accepteert zoals hij of zij is. "Als je dat goed doet", zegt Fluijt, "dan voelt elke leerling zich gezien en voelen alle leerlingen dat ze mogen zijn wie ze zijn. Daarom is co-teaching zo'n mooie manier om inclusiever onderwijs te realiseren. Als je met meer mensen in de klas bent, dan kun je het onderwijs beter afstemmen op verschillen tussen leerlingen, bijvoorbeeld als het gaat om eigenaarschap, zelfstandigheid en leerstijl."

HET SOCIALE KLIMAAT

Ook ervaren de leraren en professionals die bij de samengevoegde LWT-groep zijn betrokken dat je het sociale klimaat in de groep beter kunt beïnvloeden als je met meer professionals bent, vertelt Bakker. "Dat leerlingen zich meer gezien voelen, werpt nu al zijn vruchten af. We hadden in die groepen te maken met een grote diversiteit in gedrag, en docenten vonden dat ze hier te veel de 'politieagent moesten spelen'. Nu er twee professionals in deze groep aanwezig zijn, is het sociale klimaat echt verbeterd."

Het werkt heel goed dat je alles in de groep doet, en dat je op het moment dat het nodig is, met de leerling in gesprek gaat." De Vos

geeft hiervan een voorbeeld: "Als je alleen voor de klas staat, en je moet het gedrag van een leerling corrigeren, dan gaat alle aandacht daar naartoe. "Maar ben je met z'n tweeën, dan kun je zoiets heel organisch oplossen: de collega spreekt de leerling even aan terwijl jij gewoon doorgaat met de les. Vaak merken de leerlingen niet eens dat er een verstoring is." De Vos merkt dat hij met zijn 'co-teacher' nu ook betere gesprekken voert over leerlingen. "Als je op deze manier samenwerkt, ken je de leerlingen allebei goed, maak je dezelfde situaties mee en leer je elkaar goed kennen. Daardoor zijn onze gesprekken over leerlingen veel diepgaander en leerzamer dan wanneer je in de pauze met collega's over leerlingen praat. Dat vind ik een grote meerwaarde van co-teaching."

PROFESSIONALISERING

Naast de LWT-groep van De Vos, worden er op kleinere schaal in de school verschillende vormen van co-teaching uitgevoerd. Docenten zijn bijvoorbeeld samen met een pedagogisch medewerker in de klas of voeren samen het mentoraat van twee groepen uit. "In totaal zijn er in de school 19 mensen, in vijf PLG's, met co-teaching bezig", vertelt Bakker. "Zij volgen een professionaliseringstraject, want co-teaching vraagt natuurlijk wel bepaalde kennis en vaardigheden. In deze professionalisering is er onder meer aandacht voor samenwerken, inclusieve pedagogiek en inclusieve

didactiek. Deze 18 mensen zijn op hele verschillende manieren met co-teaching bezig en de een is daarin verder dan de ander. Maar bij allemaal zie je een enorme drive; het stimuleert hen, ze hebben weer zin om met onderwijs bezig te zijn.”

MEER INFORMATIE**Dian Fluijt**

dian.fluijt@fontys.nl en

deonderwijsmensen@gmail.com

<https://www.ostrealyceum.nl/>

10. VERBINDINGEN LEGGEN VOOR INCLUSIEVER ONDERWIJS

Op de Monnikskap in Nijmegen kunnen jongeren met een lichamelijke beperking en/of chronische ziekte in hun eigen tempo een havo- of vwo-diploma halen. De school maakt momenteel een aanzienlijke verandering door. Eerst was het een afdeling van het Dominicus College, maar vanaf schooljaar 2024-2025 is de Monnikskap onderdeel van het Kandinsky College, een reguliere vo-school met tweetalig en Nederlandstalig onderwijs. Dit is een mooie gelegenheid om het onderwijs nog inclusiever te maken. Daarover vertellen Kathelijne Wentink, afdelingsleider van de Monnikskap, en Mark Daalderop, conrector op het Kandinsky College.

De Monnikskap is een Samen naar Schoolinitiatief (SNS) waar het onderwijs voor leerlingen met een beperking plaatsvindt in een reguliere onderwijssetting. De afgelopen twaalf jaar was de Monnikskap een afdeling van het Dominicus College (regulier voortgezet onderwijs), maar door dalende leerlingenaantallen sluit deze school dit jaar de deuren. Een nieuwe plek voor de ongeveer 70 leerlingen was daarom nodig. Het Kandinsky College zette direct de deuren open.

AMBITIE: SAMEN ÉÉN SCHOOL

Daalderop licht toe: "Je moet jezelf als school de vraag stellen: staan we ervoor open dat leerlingen met een fysieke beperking een belangrijke plek innemen in de school? Ja, wij vinden dat heel belangrijk." De nieuwe samenwerking reikt ver: de ambitie is om samen één school te zijn. Wentink: "Er zijn niet veel scholen die dit lef tonen en deze visie en ambitie hebben. Er wordt toch te snel gekeken naar doorstroomcijfers en hoe je daarop wordt afgerekend door de Inspectie. We zijn blij dat we dit samen aangaan. Het vertrekpunt van de samenwerking is gericht op inclusie, op verbinding leggen."

IN GEZAMENLIJKHEID

Het Kandinsky College en de Monnikskap gaan opereren als één school. Er komt één team en ook één gezamenlijke administratie en rooster. Daalderop: "Dat hebben we samen goed voorbereid. Je moet wel altijd in je achterhoofd hebben: wat betekent dit voor de leerlingen van de Monnikskap of voor de gezamenlijke ontmoeting? Je kunt niet zomaar het beleid van vorig jaar erbij pakken. Bij de daadwerkelijke start van het schooljaar zullen we vast nog tegen zaken aanlopen. Maar dat lost zich dan wel op; we hebben er alle vertrouwen in!"

De bekostiging van extra ondersteuning voor de leerling van de Monnikskap verloopt via een maatwerkarrangement van het samenwerkingsverband. De ondersteuning vindt plaats in het gezamenlijke schoolgebouw: het gebouw van het Kandinsky College waar voor de Monnikskap een nieuwe vleugel wordt aangebouwd. "Leerlingen van de Monnikskap kunnen namelijk niet altijd meedoen aan de reguliere lessen", vertelt Mentink. "Het is belangrijk dat we les kunnen geven op ieders eigen tempo en volgens ieders mogelijkheden. In de nieuwe vleugel komen bijvoorbeeld ook rustruimtes, waar leerlingen zich kunnen terugtrekken."

ELKAAR EERST LEREN KENNEN

In het Kandinsky was er niet alleen visie, maar ook veel draagvlak voor de samensmelting, ook onder docenten. Uiteraard staat de ene docent er meer voor open dan de ander. Om elkaar te leren kennen, zijn de scholen vorig jaar al vaak samen opgetrokken, onder meer op studiedagen, in werkgroepen en bij bezoeken bij elkaar in de klas. Daalderop: "Niet alle docenten willen of durven voor een klas van de Monnikskap te staan. En dat is prima. Echter door het te ervaren, merken ze dat ze hierbij bepaalde competenties van zichzelf kunnen inzetten en zien ze kansen om zich verder te ontwikkelen."

Wentink vult aan: "Wij geven heel weinig klassikaal les, omdat de leerlingen niet

allemaal op hetzelfde punt in de lesstof zitten. Dit vereist veel meer differentiatie. Als docent moet je daarin heel flexibel zijn. Kandinskycollega's vroegen zich ook praktische zaken af, bijvoorbeeld: hoe ga je om met leerlingen in een rolstoel bij praktijklessen, zoals een biologiepracticum. Door het te ervaren, krijgen ze er beeld bij en verdwijnen mogelijke drempels."

LEERLINGEN STELLEN ZICH OPEN

Deze nieuwe situatie is ook voor leerlingen wennen. Om de kennismaking en open houding naar elkaar te bevorderen, komen de leerlingen dit schooljaar al veel samen. Wentink: "Leerlingen hebben onder meer gezamenlijk een documentaire gemaakt over de organisatie van een dagje uit. Dat klinkt misschien simpel, maar waarmee moet je rekening houden voor de leerling in de rolstoel of voor de leerling die zijn energie over de dag moet verdelen? De leerlingen moesten zich openstellen en elkaar veel vragen stellen. Dat was soms lastig, maar het was een prachtige manier om vertrouwd te raken met elkaar."

KRACHT VAN DAGELIJKE ONTMOETINGEN

De waarde van de samensmelting voor de 70 leerlingen van de Monnikskap en de ongeveer 1340 leerlingen van het Kandinsky is dat zij elkaar dagelijks en overal gaan ontmoeten.

Ze staan samen in de rij bij de kantine, gaan samen op excursie en volgen gezamenlijk projecten. Daalderop: "De kracht zit echt in die dagelijkse ontmoetingen. Voor de Kandinskylerlingen biedt het gelegenheid om met diversiteit om te gaan en daar de mogelijkheden van te zien. Bovendien draagt het bij aan hun persoonlijke ontwikkeling."

Vanuit het perspectief van de Monnikskap-leerlingen vult Wentink aan: "Door meer de verbinding te leggen met de reguliere leerlingen stimuleren we onze leerlingen om uit hun comfortzone te komen. Het maakt ze zelfredzamer en bereidt ze beter voor op het vervolgonderwijs. We zijn er trots op dat we leerlingen hiermee kansen kunnen bieden, zodat we ieders potentieel kunnen bereiken."

MEER INFORMATIE

Kathelijne Wentink

WEK@dominicuscollege.nl
[www.kandinskycollege.nl/
 onderwijs/monnikskap](http://www.kandinskycollege.nl/onderwijs/monnikskap)

Mark Daalderop

m.daalderop@kandinskycollege.nl
[www.kandinskycollege.nl/
 onderwijs/monnikskap](http://www.kandinskycollege.nl/onderwijs/monnikskap)

SAMEN- WERKINGS- VERBANDEN

11. SAMENWERKING VO-VSO BEVORDERT GELIJKE KANSSEN

Gelijke kansen in het diplomagericht onderwijs voor alle Amsterdamse leerlingen. Met dat doel investeert Samenwerkingsverband voortgezet onderwijs Amsterdam-Diemen in de samenwerking tussen regulier en speciaal (diplomagericht) onderwijs. Het samenwerkingsverband stelde een programmateam aan met een programmamanager en twee ambassadeurs om deze kar te trekken. Programmamanager vo-vso Ellen Bouter en ambassadeur vo-vso Rixt Feersma Hoekstra vertellen over deze ontwikkeling.

Veel leerlingen brengen hun hele schoolloopbaan door in het vso terwijl dat niet altijd noodzakelijk is. Leerlingen halen, gezien hun niveau, vaak een niet passend diploma, omdat de vso-school niet alle onderwijssoorten, profielen en vakken aanbiedt en doorstroming naar een reguliere school een brug te ver lijkt of mislukt omdat de overgang te groot is en adequate begeleiding ontbreekt. "Deze leerlingen hebben minder mogelijkheden en kansen dan reguliere vo-leerlingen", zegt Bouter. "Met het programma 'Samenwerking vo-vso' wil ons samenwerkingsverband daar wat aan doen. Uitgangspunt van het programma is dat de kansen van leerlingen aanzienlijk verbeteren wanneer vso-scholen en vo-scholen goed met elkaar samenwerken en optimaal profiteren van elkaars expertise.

PROGRAMMAPLAN

Het samenwerkingsverband zette deze ontwikkeling ongeveer drie jaar geleden in gang. Met het aanstellen van Bouter in de zomer van 2023 werd een programmateam 'Samenwerking vo-vso' geformeerd. Dit team werkt aan de volgende vier doelstellingen, die in het schooljaar 2025-2026 gerealiseerd moeten zijn:

- In 2025 heeft elke reguliere school een trajectvoorziening.
- Reguliere scholen nemen alle vso-leerlingen op die in aanmerking komen voor doorplaatsing naar regulier onderwijs.
- De reguliere school blijft verantwoordelijk voor leerlingen die tijdelijk in een specialistische voorziening worden geplaatst.
- Elke vso-school met diplomagericht onderwijs maakt verbinding met een reguliere vo-school. Elke leerling die in de brugklas van een vso-school wordt ingeschreven, wordt gekoppeld aan een reguliere school die betrokken blijft bij het traject van deze leerling.

Om scholen te ondersteunen, zijn deze doelen uitgewerkt in een programmaplan met acht actielijnen en een tijdlijn, vertelt Feersma Hoekstra. "We zijn heel blij dat de algemene ledenvergadering van het

samenwerkingsverband akkoord is gegaan met dit plan. Het is immers een voorwaarde voor succes dat het breed wordt onderschreven. Natuurlijk is het ook van belang dat er draagvlak is in de scholen en dat scholen goed worden ondersteund. Daarom heeft het samenwerkingsverband voor de scholen maatwerk gelden ter beschikking gesteld voor het inrichten van een trajectvoorziening en om de samenwerking tussen vso- en reguliere scholen goed vorm te geven."

23 TRAJECTVOORZIENINGEN

De ontwikkelingen zijn in volle gang. Zo hebben inmiddels 23 reguliere vo-scholen een trajectvoorziening ingericht. Dit schooljaar (23-24) komen er nog 15 trajectvoorzieningen bij. "Ook hebben bijna alle vso-locaties nu een vaste reguliere school waarmee ze een samenwerkingsrelatie opbouwen", vertelt Bouter. "We stimuleren de scholen bijvoorbeeld om docenten uit te wisselen, intervisie op te zetten of elkaar te visiteren. Doel is dat reguliere scholen profiteren van de vso-expertise zodat leerlingen optimaal worden begeleid bij de overstap naar de reguliere school én daarna. Er zijn op dit moment twee reguliere scholen waar twee dagen per week een vso-docent aanwezig is om leerlingen te begeleiden, maar ook om expertise te delen en vragen van docenten te beantwoorden. Dat werkt heel goed, dus we willen dat graag op meer scholen realiseren." Feersma Hoekstra ziet dat er in het vso nu al

meer aandacht is voor een mogelijke overstap van leerlingen naar regulier onderwijs. "Het is terecht en begrijpelijk dat er in het vso veel tijd en aandacht wordt besteed aan leerlingen die veel ondersteuning nodig hebben, maar daardoor worden de leerlingen waarmee het goed gaat nog wel eens vergeten. We stimuleren vso-scholen om nadrukkelijk oog te hebben voor die groep en om goed te onderzoeken of leerlingen kunnen overstappen naar een reguliere school."

VOORBEELDEN DELEN

Om de overstap naar de reguliere school goed te begeleiden, is er voor betrokken professionals een handleiding geschreven. Afgelopen schooljaar zijn er zes vso-leerlingen doorgeplaatst naar een reguliere school, vertelt Feersma Hoekstra. "De ambitie is dat dit aantal dit schooljaar toeneemt. We zetten in op een intensievere begeleiding van de overstap en op meer samenwerking en afstemming tussen de betrokken scholen. Inzet daarvan is natuurlijk de kans van slagen te vergroten. Momenteel zijn er zo'n acht leerlingen bezig met een overstap van vso naar regulier vo. Omdat het overstapproces van deze leerlingen nog gaande is, weten we niet hoe het gaat uitpakken, maar we hebben de indruk dat het goed werkt met die extra begeleiding. Het is een proces, waarbij je heel goed naar de leerling moet kijken en luisteren: wat heb jij nodig om het aan te kunnen? En dat moet je na de overstap blijven doen."

Het geeft leerlingen een enorme boost als ze een succesvolle overstap hebben gemaakt, zo laten eerdere ervaringen zien. Hun zelfvertrouwen groeit en ze ontwikkelen een ander, positiever toekomstperspectief. En als het goed met de leerling gaat, geeft dat de betrokken professionals ook veel energie.

“Het is belangrijk dat we concrete positieve voorbeelden van leerlingen en scholen delen”, zegt Bouter. “Daar kunnen mensen niet alleen veel van leren, ook krijgen ze dan een beter beeld van wat de inspanningen opleveren. Dat laatste is belangrijk, omdat professionals nogal eens beren op de weg zien. Ze hebben bijvoorbeeld zorgen over wat hen te wachten staat als ze een leerling in de klas krijgen die uit het vso komt. We merken dat die beeldvorming nu echt in positieve zin aan het veranderen is.”

OPLEIDINGEN

Bouter en Feersma Hoekstra beseffen dat deze ontwikkeling een mentaliteits- en cultuuromslag in de scholen vereist. Feersma Hoekstra: “We merken dat mensen steeds meer beseffen dat er echt iets moet veranderen om inclusief onderwijs te realiseren. De motivatie daartoe neemt toe omdat het gaat om kansen van kinderen.” Naast professionaliseringsactiviteiten, zal het programmateam ook actie ondernemen naar de docentenopleidingen, vertelt Ellen. “Het is belangrijk dat leraren nog beter worden

toegerust om ook leerlingen te bedienen die net een andere aanpak nodig hebben. We gaan daarom met de lerarenopleidingen in gesprek om te kijken in hoeverre het curriculum moet worden aangepast. Daarnaast gaan we onderzoeken of de inductietrajecten op de scholen in dit kader kunnen worden verbeterd.”

MEER INFORMATIE

Ellen Bouter

e.bouter@swvadam.nl
www.swvadam.nl

Rixt Feersma Hoekstra

r.feersmahoekstra@swvadam.nl
www.swvadam.nl

12. SAMENWERKINGS- VERBAND ALS AANJAGER VAN INCLUSIEVER ONDERWIJS

Met de inzet van een inclusiecoördinator en een inclusieteam stimuleert en ondersteunt samenwerkingsverband Amstelland en De Meerlanden scholen om inclusiever onderwijs te ontwikkelen. Inclusiecoördinator Margreet Boermans en directeur van het samenwerkingsverband Frans Jordaan vertellen over deze ontwikkeling en over de rol van het samenwerkingsverband daarbij. "In kleine stapjes werken we aan de grote opdracht om inclusiever onderwijs te realiseren."

Sinds 2020 worden er met ondersteuning van het samenwerkingsverband verschillende pilots uitgevoerd waarin reguliere en speciale scholen met elkaar samenwerken. Een van de eerste pilots is het zogenoemde Plustraject waarin het Amstelveen College en het Altra College Haarlemmermeer (vso) met elkaar samenwerken om uitval of verwijzing naar het speciaal onderwijs te voorkomen. De expertise van het speciaal onderwijs wordt op verschillende manieren ingezet om de ondersteuning van leerlingen op de reguliere school te versterken. Inmiddels zijn er meer scholen in het samenwerkingsverband die plustrajecten uitvoeren. "Dit is vrij eenvoudig te realiseren

en vergt geen ingewikkelde constructies," zegt Jordaan, "het zijn kleine, maar belangrijke stappen in de richting van inclusiever onderwijs. Alle kleine initiatieven maken uiteindelijk tezamen een grote beweging."

INITIATIEVEN

Er zijn meer initiatieven die met ondersteuning van het samenwerkingsverband worden uitgevoerd. Zo is er een pilot die is gericht op een soepele overgang po – vo van leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften en is er een initiatief om de overstap van vso-leerlingen naar regulier vo te stimuleren en te begeleiden. In een andere pilot onderzoeken twee scholen of het mogelijk is dat vso-leerlingen in het gebouw van de reguliere school onderwijs kunnen volgen.

Het samenwerkingsverband speelt een aanjagende en ondersteunende rol bij deze initiatieven, vertelt Jordaan. "Ons samenwerkingsverband heeft gekozen voor het schoolmodel, dus in principe zijn de scholen aan zet als het gaat om het realiseren van inclusiever onderwijs. Maar wij willen als samenwerkingsverband meer zijn dan alleen de verdeler van het geld.

We zijn een platform voor de ontwikkeling van inclusiever onderwijs, ook omdat we de verantwoordelijkheid hebben om te zorgen voor een volledig en passend aanbod in de regio. Daarom ondersteunen we initiatieven van scholen die gericht zijn op inclusiever onderwijs. We leveren daartoe expertise en zo mogelijk ook financiële middelen.”

INCLUSIETEAM

Om deze ondersteunende rol van het samenwerkingsverband vorm en inhoud te geven, heeft Jordaan voormalig zorgcoördinator Margreet Boermans aangesteld als ‘inclusiecoördinator’. “We hebben recentelijk een inclusieteam opgezet dat bestaat uit twee orthopedagogen en mijzelf”, vertelt Boermans. “Dat team ondersteunt scholen bij inclusievraagstukken. We bezoeken scholen en we adviseren en begeleiden waar dat nodig of gewenst is. Uitgangspunt is dat we aansluiten bij de vragen van de school. Dus als scholen ergens tegenaan lopen, een knelpunt ervaren of een vraag hebben, kunnen ze ons vragen om mee te denken over mogelijke aanpakken en oplossingen.”

Ook zet Boermans zich ervoor in dat inclusie meer gaat leven op de werkvloer, bij docenten en mentoren. Het samenwerkingsverband wil hiervoor in de nabije toekomst professionaliseringsactiviteiten gaan opzetten, iets dat enigszins gevoelig ligt omdat de

scholen in principe zelf verantwoordelijk zijn voor de professionalisering, zegt Jordaan: “Maar met het oog op de inclusieopdracht voelen wij er ons als samenwerkingsverband ook verantwoordelijk voor dat leraren zich bewust worden van het belang van inclusie en dat zij zich de vereiste competenties eigen maken.”

In de Plustrajectscholen, waar docenten worden gecoacht door collega’s uit het vso, ziet Boermans dat al gebeuren. “Het is mooi om te zien dat dit leidt tot een verandering in de mindset en de houding van docenten. Zij denken veel minder snel aan doorverwijzing naar speciaal onderwijs, omdat ze in de plustrajecten ervaren dat ze veel kunnen doen om leerlingen in het reguliere onderwijs te houden.”

GEZAMENLIJKE OPDRACHT

Als het gaat om de ontwikkeling van inclusiever onderwijs, benadrukken Jordaan en Boermans het belang van samenwerking met andere samenwerkingsverbanden binnen en buiten de eigen regio. “Omdat je allemaal dezelfde opdracht hebt, kun je veel van elkaar leren”, zegt Boermans. “In het ene samenwerkingsverband gebeuren weer andere dingen dan in het andere samenwerkingsverband en de een is verder dan de ander.” “Je hoeft echt niet af te reizen naar IJsland of Portugal om te kijken hoe ze

daar inclusie vormgeven”, vult Jordaan aan. “In Nederland gebeurt er namelijk al heel veel en vaak liggen die initiatieven dichterbij je eigen werkelijkheid.”

In de eigen regio werkt het samenwerkingsverband intensief samen met de samenwerkingsverbanden primair onderwijs, omdat er in het eerste jaar van het vo nog steeds teveel leerlingen afstromen of uitvallen, vertelt Jordaan. “Ook organiseren we samen met de posamenwerkingsverbanden begin 2024 een grote conferentie over inclusie en zijn we gestart met twee po-vo-werkgroepen die zich buigen over de toekomst van het onderwijs op korte en langere termijn. Wij vinden het heel belangrijk dat we de inclusie-opdracht als een gezamenlijke verantwoordelijkheid zien en dus ook gezamenlijk oppakken.”

MEER INFORMATIE

Margreet Boermans

mboermans@swvam.nl
www.swvam.nl

Frans Jordaan

fjordaan@swvam.nl
www.swvam.nl

13. WIJSZO HOUDT ZOVEEL MOGELIJK KINDEREN IN REGULIER ONDERWIJS

Zoveel mogelijk doen om leerlingen in het reguliere onderwijs te houden. Dat is de inzet van het Orthopedagogisch Didactisch Centrum Meppel (OPDC) dat valt onder de afdeling Meppel van samenwerkingsverband PO22.03. Eén van de drie afdelingen van het OPDC is WijsZo, waar leerlingen met gedragsproblemen tijdelijk onderwijs en zorg krijgen met de inzet dat ze kunnen terugkeren naar het (reguliere) onderwijs. Karin Hilgenga en Sander van de Belt vertellen over de werkwijze en de resultaten van WijsZo. Hilgenga is coördinator van afdeling Meppel van het samenwerkingsverband en leidinggevende van het OPDC en Van de Belt is teamleider van WijsZo.

Het OPDC Meppel ondersteunt leerlingen van reguliere basisscholen en heeft daarvoor drie afdelingen: de ambulante dienst die interventies uitvoert op school, de orthopedagogen die diagnostisch onderzoek uitvoeren en adviseren, en WijsZo, een tijdelijke voorziening voor kinderen die in het reguliere onderwijs vastlopen vanwege gedragsproblemen en waarvoor ambulante ondersteuning niet voldoende is. Inzet van WijsZo is om zoveel mogelijk kinderen in het reguliere onderwijs te houden, het aantal verwijzingen naar gespecialiseerd onderwijs te verminderen en thuiszitten te voorkomen.

TERUG NAAR REGULIER

Worden kinderen die vanwege gedragsproblematiek vastlopen in het reguliere onderwijs regelmatig verwezen naar gespecialiseerd onderwijs, de ervaringen van WijsZo laten zien dat dat niet altijd nodig is. De afgelopen drie jaar ging vijfenzeventig procent van de kinderen na een interventie van WijsZo terug naar het reguliere onderwijs, vertelt Van de Belt. “Voor de andere vijftwintig procent was so of sbo de meest passende plek. Gelukkig konden zij allemaal thuisnabij worden geplaatst.”

Dat de meeste kinderen teruggaan naar het regulier onderwijs is te danken aan de werkwijze van WijsZo, waarin samenwerking met ouders en met de reguliere school, maar ook met jeugdzorg en het gespecialiseerd onderwijs een belangrijke rol speelt.

DEZELFDE TAAL

In principe worden kinderen voor twintig schoolweken bij WijsZo geplaatst. Het kind blijft ingeschreven bij de reguliere basisschool, die ook zorgplichtig blijft. Na een wen- en observatieperiode van een paar weken, zetten de gedragspecialisten van WijsZo individuele en groepsinterventies op maat in. De interventies zijn erop

gericht dat de gedragsproblematiek van het kind vermindert zodat het terug kan naar de reguliere school.

“Omdat school- en thuisfactoren vaak een rol spelen bij de gedragsproblematiek, worden de ouders en de school heel nauw betrokken bij het proces”, vertelt Van de Belt. “Voor het welslagen van de interventies is het essentieel dat ouders en school dezelfde taal gaan spreken, zodat het kind thuis en op school op dezelfde manier wordt benaderd. We evalueren de effecten van de interventie regelmatig met de ouders en met de school. Maar ook een oudertraining maakt deel uit van de interventie. Het mooie is dat niet alleen het kind, maar ook de omgeving – de leerkracht, het team, de ouders – sterker worden. Dat maakt deze aanpak heel krachtig.”

KORTE LIJNTJES

Na twaalf weken wordt met de ouders en de school besproken of de terugkeer naar de reguliere school in gang kan worden gezet. “In de meeste gevallen stellen we dan vast dat het kind kan starten om het geleerde toe te passen in de eigen school”, vertelt Van de Belt. “Dat doen we stapsgewijs. We plaatsen het kind gefaseerd terug, te beginnen met één dag. Er is tijdens dat proces intensief contact met ouders en school: hoe gaat het thuis en op school? Moeten we zaken bijstellen? Gaandeweg breiden we het aantal dagen uit totdat het kind weer helemaal meedraait op

de reguliere school. Als het nodig is, kunnen we nogmaals twintig weken aanvragen.”

Het is niet de bedoeling dat WijsZo fungeert als tussenstation in de route naar gespecialiseerd onderwijs, benadrukt Hilgenga. “Daarom kijken we bij de aanmelding heel goed of het kind echt gebaat is bij een WijsZo-interventie. Het kan immers ook om een kind gaan waarvan in feite al duidelijk is dat het beter past in speciaal basisonderwijs (sbo) of gespecialiseerd onderwijs. Natuurlijk gebeurt het ook dat dat gaandeweg duidelijk wordt. In dat geval stroomt het kind vanuit WijsZo door naar gespecialiseerd onderwijs. We maken tijdens het traject ook vaak gebruik van de expertise van het gespecialiseerd onderwijs. De lijntjes zijn kort.”

De resultaten mogen er zijn, zo blijkt uit de uitstroomcijfers, maar ook uit de feedback van leraren en ouders. “We hadden kort geleden een stakeholderoverleg,” vertelt Hilgenga, “en daar kwam een aantal sterke punten van het OPDC nadrukkelijk naar voren, bijvoorbeeld dat de lijntjes kort zijn, dat we snel bereikbaar zijn, snel antwoord geven en dat we geen wachtlijst hebben.”

BUITEN BESTAANDE KADERS

Dat laatste heeft onder meer te maken met het feit dat er afspraken zijn gemaakt met de gemeente: WijsZo hoeft jeugdzorg niet meer op indicatiebasis aan te vragen,

maar krijgt van de gemeente een bepaald subsidiebedrag. “Daar zijn we heel erg blij mee, want dat maakt een goed geïntegreerd onderwijs-zorgaanbod mogelijk en voorkomt bureaucratie en wachtlijsten”, zegt Hilgenga. “Het heeft trouwens wel tijd gekost om dit zo met de gemeente te regelen, want alle betrokkenen moesten buiten bestaande kaders gaan denken. Je moet niet meer uitgaan van de financiële stromen – wie betaalt wat – maar van de bedoeling, de ambitie. Dat is echt een cultuuromslag die tijd kost en waar we veel in hebben geïnvesteerd.”

Toch kan het nóg beter: soms blijkt gaandeweg dat de problematiek van een kind zo gecompliceerd is, dat er meer nodig is dan WijsZo kan bieden. “We willen bijvoorbeeld systeemtherapie inzetten als de thuissituatie hierom vraagt”, geeft Van de Belt als voorbeeld. “Omdat we niet met één zorgaanbieder werken, hebben we in zo’n geval vaak met wachtlijsten te maken. Daardoor kan een WijsZo-interventie langer duren dan nodig is.”

“We zijn sinds kort in gesprek met een aanbieder om te kijken of we intensiever kunnen samenwerken zodat we nog meer kunnen bieden”, voegt Hilgenga toe. “We kijken of we het anders kunnen organiseren. Ik heb goede hoop dat dat gaat lukken, want met die vraag zijn we ook begonnen in de gesprekken met de gemeente: hoe kunnen we het op een andere manier organiseren?”

MEER INFORMATIE

Karin Hilgenga

k.hilgenga@po2203.nl
www.opdcmeppel.nl

Sander van de Belt

s.vandebelt@po2203.nl
www.opdcmeppel.nl

14.

NAAR MEER INCLUSIEF ONDERWIJS: NIEMAND STAAT ER ALLEEN VOOR

Als inspiratieregio voor inclusief onderwijs zet samenwerkingsverband Driegang alles op alles om samen met scholen, leraren, ouders en andere partners meer inclusief onderwijs te realiseren, zo blijkt uit een gesprek met Henric Bezemer, directeur-bestuurder van dit samenwerkingsverband en met ambulante begeleider Willeke Kruijs, die is aangesteld als 'aanjager van inclusief onderwijs'. Naast activiteiten die zijn gericht op inspiratie, scholing en ontmoeting, spelen gezamenlijkheid en verbinding een belangrijke rol in de manier waarop dit samenwerkingsverband aan inclusief onderwijs werkt.

Een belangrijke basis voor de gezamenlijke inspanningen rond inclusief onderwijs is de zogenoemde 'werkdefinitie' die het samenwerkingsverband onlangs heeft opgesteld. Deze werkdefinitie draagt eraan bij dat betrokkenen samen aan deze ontwikkeling werken en dat ze een gezamenlijke taal spreken, vertelt Bezemer. "In plaats van 'inclusief onderwijs' spreken wij bijvoorbeeld van 'méér inclusief onderwijs', omdat het iets is dat voortdurend in beweging is. We hechten veel waarde aan een gemeenschappelijke taal omdat we dit nadrukkelijk samen willen doen. We hebben hierbij echt alle betrokkenen nodig."

VIER PIJLERS

Naast het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal, helpt de werkdefinitie het samenwerkingsverband om scholen, leraren en leerlingen adequaat te ondersteunen met expertise en middelen. Er zijn daartoe vier pijlers in de werkdefinitie opgenomen:

- Ieder kind voelt zich op school welkom en gezien.
- De inrichting van de leeromgeving gaat uit van verschillen tussen kinderen.
- Alle betrokken professionals beheersen de vaardigheden om met diversiteit om te gaan.
- Het samenwerkingsverband, schoolbestuur en gemeenten stellen voldoende middelen en expertise beschikbaar om gezamenlijk meer inclusief onderwijs te realiseren.

"Als een school deze kenmerken heeft, is het in principe mogelijk om kinderen in de reguliere school thuisnabij onderwijs te bieden", zegt Bezemer. "Want dat is wat we voorstaan met méér inclusief onderwijs. Dat betekent zeker niet dat gespecialiseerd onderwijs overbodig is, want er zullen altijd kinderen zijn voor wie dat de meest passende plek is. We zijn dan ook heel blij dat er in onze regio een aantal uitstekende s(b)o-scholen zijn."

ONBEWUST INCLUSIEF

Met de werkdefinitie als fundament voert het samenwerkingsverband verschillende activiteiten uit die bijdragen aan de gezamenlijke ontwikkeling van meer inclusief onderwijs. Deze activiteiten zijn gericht op inspiratie, scholing en ontmoeting, maar ook op verbinding en leren van elkaar, vertelt Kruijs. "We faciliteren bijvoorbeeld een leernetwerk van scholen die actief bezig zijn met de ontwikkeling van méér inclusief onderwijs. Die groep scholen is heel divers. Sommige scholen zijn al jaren bezig met inclusie, terwijl andere scholen de eerste stappen zetten. Ook verschillen ze bijvoorbeeld in omvang en populatie. Scholen inspireren elkaar en leren veel van elkaar, ook van de kleine dorpsschool. Juist zulke schooltjes werken vaak 'onbewust inclusief' omdat ze een zeer diverse leerlingenpopulatie hebben."

VERBINDEN

Daarnaast organiseert het samenwerkingsverband professionaliseringsactiviteiten, zoals lezingen, schoolbezoeken, educatieve diners en studiereizen. Ook de Regioacademie, het opleidingscentrum van samenwerkingsverband Driegang, biedt verschillende opleidingen en cursussen aan over inclusie. "We zien dat leerkrachten soms twijfelen aan hun eigen competentie als het gaat om inclusief onderwijs", vertelt Kruijs. "Kan ik het wel? Daarom is scholing belangrijk, maar óók

uitwisseling en verbinding. Ik stimuleer leerkrachten bijvoorbeeld om elkaar te raadplegen of ik adviseer een intern begeleider of schooldirecteur om te gaan kijken op een andere school die hetzelfde probleem heeft gehad. Verbinden is heel belangrijk, omdat je van elkaar kunt leren, maar ook omdat mensen dan ervaren dat ze er niet alleen voor staan. En dat willen wij als samenwerkingsverband nadrukkelijk bewerkstelligen."

GEVARIEERD REPERTOIRE

In dat kader – leerkrachten en ouders staan er niet alleen voor – zorgt het samenwerkingsverband onder andere voor een gedegen en flexibel ondersteuningsaanbod. "We hebben heel veel expertise in huis", vertelt Bezemer. "Er zijn 45 deskundige ambulante begeleiders en orthopedagogen, en elke school heeft vaste contactpersonen. Voor leerlingen die meer nodig hebben dan de basisondersteuning, beschikken we over specialisten die scholen kosteloos kunnen inzetten. Ook hebben we een zeer gevarieerd repertoire van arrangementen en voorzieningen. Zo zijn er bijvoorbeeld het lunchcafé waar leerlingen een driegangendiner leren koken, de voorziening 'Back to Basic' die is gericht op de ontwikkeling van motorische en sociale vaardigheden of het DOG-project waarin kinderen met behulp van een hond (sociale) competenties ontwikkelen. Het ondersteuningsaanbod is dus heel breed, maar als het nodig is voegen

we een arrangement op maat toe. Inzet is immers dat elke leerling passend onderwijs en passende ondersteuning krijgt.”

GEDEELDE OVERTUIGING

De resultaten van de ontwikkeling worden gaandeweg zichtbaar. Steeds meer scholen zetten stappen in de richting van inclusiever onderwijs, steeds meer leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften volgen thuisnabij onderwijs op een reguliere school en het aantal thuiszitters in de regio is teruggebracht tot één. “Het feit dat deze ontwikkeling vruchten afwerpt, dat ouders blij zijn en dat kinderen goed gedijen, motiveert leerkrachten en scholen enorm om een volgende stap te zetten”, zegt Kruijs. “Als ambulante begeleider zie ik dat scholen sterker worden en dat het enthousiasme en de passie van mensen toenemen. Het is echt niet allemaal gemakkelijk en het vraagt inzet en inspanning van alle betrokkenen, maar mensen doen dat vanuit de gedeelde overtuiging dat het voor alle kinderen goed is om onderwijs te volgen in een inclusieve school. En dat is heel krachtig.”

REGELGEVING

Die overtuiging maakt ook dat mensen hobbels oppakken en overwinnen, al zijn er ook barrières die hardnekkig zijn. “Die liggen voornamelijk in de wet- en regelgeving,”

zegt Bezemer, “bijvoorbeeld waar het gaat om de, in onze visie, zeer noodzakelijke samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs. Daar is in de regelgeving nog een wereld te winnen. Maar ook op het gebied van huisvesting zit de wetgeving wel eens in de weg. Schoolgebouwen zijn niet altijd zo ingericht dat alle kinderen, bijvoorbeeld kinderen in een rolstoel, er goed kunnen worden opgevangen, maar de regelgeving maakt het vaak lastig om dat aan te passen. Punt is: de wetgeving gaat over vroeger, terwijl inclusief onderwijs over de toekomst gaat.”

MEER INFORMATIE

Henric Bezemer

h.bezemer@driegang.nl
www.driegang.nl

Willeke Kruijs

w.kruijs@driegang.nl
www.driegang.nl

ONDERWIJS- PROFESSIONALS IN DE SPOTLIGHTS

ONDERWIJS- PROFESSIONALS AAN HET WOORD

Het Steunpunt Passend Onderwijs zet onderwijsprofessionals in de SPOTlight die op een inclusieve manier werken. Hoe ervaren zij het, wat levert het werken op een inclusievere school op en hoe zien zij de toekomst? Laat je inspireren door:

- ➔ **Ingrid Tieleman**, *docent natuurkunde Matrix Lyceum en Drachtster Lyceum*
- ➔ **Gideon van Luyn**, *docent geschiedenis Spinoza Lyceum*
- ➔ **Rowena Schut**, *leerkracht groep 8 De Kroevendonk*
- ➔ **Coen Braakhekke**, *samenwerkingscoördinator Kentalis College Arnhem*
- ➔ **Ramses van Oers**, *leerkracht groep 6 en 8 De Korenaar*
- ➔ **Edo van den Bos**, *docent mobiliteit en transport Leerpark Arnhem*
- ➔ **Leo Sevenich**, *conciërge Het Gele Park*

WAT HEEFT DE INCLUSIEVE MANIER VAN WERKEN JOU OPGELEVERD?

Ingrid Tieleman "De inclusieve manier van werken is een verrijking voor mij als docent. De leerlingen van het Matrix Lyceum kijken vaak op een andere manier naar de lesstof, hebben een natuurlijke interesse in mijn vakgebied, stellen veel vragen en zijn vaak veel grootser in hun emoties. Het biedt mij de mogelijkheid om veel vrijer te kijken naar de lesstof, om out of the box te denken. Dit neem ik ook mee in mijn lessen binnen het reguliere onderwijs."

Rowena Schut "Heel veel mooie momenten met de kinderen, veel kennis over manieren van lesgeven – zoals mediërend leren – en veel tools om flexibel te blijven. Want als de rechte lijn niet werkt, moet je andere mogelijkheden zoeken en het reguliere programma los durven laten. Dit levert ook lastige momenten op. Bijvoorbeeld als je even niet meer weet hoe je een kind kunt helpen. Maar dan zijn er collega's met wie je kunt sparren en je weer op weg kunnen helpen. We zijn er voor elkaar."

Soms moet je buiten je comfortzone gaan, of een stapje harder werken. Prima! Ik vind het namelijk niet leuk als mijn dag altijd perfect verloopt.

Edo van den Bos

WAT LEVERT DE INCLUSIEVE MANIER VAN WERKEN OP VOOR DE SCHOOL?

Ramses van Oers "Wellicht moeilijk te geloven, maar de manier waarop wij samenwerken, zorgt écht voor een lagere werkdruk. Door de schil van deskundigen die bij ons op school komen ter ondersteuning. Door de diversiteit aan collega's, waaronder leerkrachtondersteuners en onderwijsassistenten. Zij kunnen een groep overnemen, zodat een leerkracht tijd heeft voor iets anders. Door de leerkrachten met een eigen specialisme, zoals ik op gedrag. We delen kennis met elkaar, zodat we leren makkelijker met bepaalde situaties overweg te kunnen."

Leo Sevenich "We staan hier op school allemaal voor elkaar klaar, iedereen is heel welwillend om te helpen. Dat vind ik passend bij onze schoolomgeving. We werken in één groot open gebouw. In ons basisonderwijs zijn er zelfs geen aparte lokalen. De ruime aula is de ontmoetingsplek van de school. We hebben echt de hele dag door momentjes van uitwisseling en interactie."

HOE ERVAAR JJ ONDERSTEUNING BINNEN INCLUSIEF ONDERWIJS?

Gideon van Luyn "Ik krijg veel ondersteuning van de docent vanuit het vso die twee dagen per week mijn leerling begeleidt. Hij heeft veel ervaring, biedt een luisterend oor en kan meedenken. Hij heeft ook niet altijd het gouden ei, maar hij is er om mij te helpen de juiste keuzes te maken. Deze manier van werken is even schakelen en kost me soms energie. Maar is mogelijk door de ondersteuning van deze docent én de goede zorgstructuur op school."

Ingrid Tieleman "De mentor die altijd aanwezig is in mijn klas van het Matrix Lyceum zorgt voor het dagelijkse stramen en de specifieke zorg die de leerlingen nodig hebben. Dat geeft rust en duidelijkheid in de klas, zodat ik als docent echt mijn vak kan uitoefenen."

Iedere leerling de ruimte geven zich te ontwikkelen; daar ligt mijn maatschappelijke taak als docent.

Gideon van Luyn

WAT DOET EEN INCLUSIEVE LEEROMGEVING MET EEN LEERLING MET ONDERSTEUNINGSBEHOEFTE EN MET EEN 'REGULIERE' LEERLING?

Coen Braakhekke "In de reguliere klassen van het Leerpark kan het er drukker aan toe gaan, bijvoorbeeld doordat de groepen groter zijn. Ook kan het schoolklimaat rauwer zijn dan dat onze leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis gewend zijn. Dat is soms lastig. Alertheid op het welbevinden van deze Kentalisleerlingen en extra begeleiding hierop is belangrijk. Maar over het algemeen 'mengt' het goed, en ontstaan er mooie vriendschappen."

Edo van den Bos "Het zijn uiteindelijk allemaal jongeren die gewoon Fortnite spelen, fan zijn van een bepaalde voetbalclub of veel sporten. Dat is wat ze bindt. Mijn reguliere leerlingen hebben vaak niet eens door dat er

leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis in de klas zitten. Dit zorgt er ook voor dat deze leerlingen zich niet speciaal voelen, waardoor ze makkelijker meekomen in de groep."

WELKE WENS HEB JIJ VOOR DE TOEKOMST VOOR HET NEDERLANDSE ONDERWIJS EN DE LEERLINGEN?

Rowena Schut "Dat inclusieve scholen niet nodig zijn! Daar bedoel ik mee dat de inclusieve schoolomgeving normaal is, de standaard in ons land. Daarnaast heb ik nog een wens: dat ook het voortgezet onderwijs grote stappen zet op het gebied van inclusie. Nu zien we nog maar al te vaak dat de doorstroom lastig is. Dat bijvoorbeeld een kind met een beperking niet kan aansluiten bij een vo in de regio. En dan op het vso terechtkomt. Dat is toch niet de bedoeling van inclusief onderwijs."

Ramses van Oers "Het ideaalbeeld van inclusief onderwijs is echt niet zo ver weg. We weten al sinds 1994 dat we meer leerlingen met een ondersteuningsbehoefte op onze scholen gaan verwelkomen. De invoering van passend onderwijs zette ons wellicht een stap terug, dat was toch als een verkapte bezuinigingsmaatregel. Maar we kunnen allemaal een inclusieve schoolomgeving bieden. Gun jezelf en je team dat je niet alles in één keer hoeft te kunnen. Begin gewoon, en ga ervan uit dat elk kind welkom is."

Meer inspiratie – van deze en andere professionals – vind je op de website van Steunpunt Passend Onderwijs: steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/inspiratie

COLOFON

Voorwoord: Mike Jolink

Interview Verbindingen leggen voor inclusiever onderwijs en
onderwijsprofessionals aan het woord: Stephanie de Blieck, Blieck Context

Overige interviews: Tekstbureau Elise Schouten

Vormgeving: DailyDaisy

Fotograaf: Ewouter.com, Petja Buitendijk, Josje Deekens, Inge Pont en Adobe Stock

Druk: Drukproef

Productie: Communicatie Steunpunt Passend Onderwijs

Maart 2024

Overal in het land werken leraren, scholen en samenwerkingsverbanden in primair en voortgezet onderwijs aan inclusiever onderwijs, zo laat deze verzameling praktijkvoorbeelden zien. Ze doen dat op verschillende manieren, maar hebben allemaal dezelfde idealen: alle kinderen gelijke kansen en thuisnabij onderwijs bieden. Uit de ervaringen blijkt dat niet alleen kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, maar alle kinderen profijt hebben van inclusief onderwijs.

Het Steunpunt Passend Onderwijs (SPO) is een gezamenlijk initiatief van de PO-Raad en de VO-raad en ondersteunt schoolbesturen, scholen en samenwerkingsverbanden in het primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs met de uitvoering van passend onderwijs in de praktijk en bij het nemen van stappen richting inclusiever onderwijs op de lange termijn.

www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl

